

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Kvinnokroppen som diskursivt slagfält

avvikande visuella representationer av genus i Pussy Riots musikvideor

Jenny Ekberg
Göteborgs Universitet, Institutionen för Globala Studier
Examensarbete för kandidatexamen i Globala studier
Bachelor thesis in Global Studies
Vårterminen 2013
Handledare: Mona Lilja

Abstract

In this paper I will examine the five Pussy Riot music videos that the group has published online on their official You Tube website. I will examine them through a “gender lens” looking at their visual representations of gender vis-à-vis the hegemonic gender discourse in Russia. In addition I will examine their potential effects and if/how these visual representations can be understood as resistance.

In my study I will take on a constructionist approach and the main theories being used to understand and analyze the Pussy Riot music videos are discourse- and representational theory including deconstruction, performativity and the social construction of gender as well as “in-between” and deviant representations. These will serve as tools to understand and analyze the visual representations that I find during my rigorous study of my material.

To show how these visual representations of gender could be understood as a strategy of resistance I will lean on research covering the dominant gender discourse in Russia and draw parallels to previous research about similar actors.

The conclusions made are that many of the visual representations of gender found in the Pussy Riot music videos are deviant representations vis-à-vis the hegemonic gender discourse in Russia and that they can be understood as a way of resistance of normative representations of the female body and sexuality.

Key words: Pussy Riot, gender roles, gender discourse, deconstruction, performativity, deviant representations, resistance

Nyckelord: Pussy Riot, könsroller, genusdiskurs, dekonstruktion, performativitet, avvikande representationer, motstånd

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.2 Avgränsning	3
2. Kontext.....	3
2.1 Oppositionellt politiskt missnöje i Ryssland 2011-2012	3
2.2 Pussy Riot.....	5
3. Tidigare forskning.....	8
3.1 Könsroller och dominerande genuskurs i forna Sovjet och i dagens Ryssland	9
3.2 Forskning om liknande aktörer	11
4. Teori och centrala begrepp	13
4.1 Genus.....	13
4.2 Motstånd.....	14
4.3 Representationer: språk, meningsskapande och kurs	15
4.5 Dekonstruktion	16
4.6 Subjektet och konstruerandet av genus.....	17
4.7 De ambivalenta, obegripliga och hotande tingen.....	19
5. Metod	20
5.1 Genomförande	21
5.2 Material och urval.....	22
5.3 Presentation av empiriskt material.....	22
6. Analys.....	22
6.1 De genuspardiska subjekten.....	24
6.1.1 Pussy Riot som ”superhero drag”	24
6.1.2 Parodi på den traditionella bilden av den ”riktiga kvinnan”.....	27
6.2 De spektakulära ockupanterna	31
6.3 Diskussion om potentiella konsekvenser och effekter	35
7. Slutsats	39
8. Reflektioner kring mitt arbete	40
Referenslista.....	45
Litteratur	45
Forskningsartiklar och avhandlingar	46
Övrigt elektroniskt material.....	46
Analysmaterial	48
Appendix: presentation av empiriskt material.....	49

1. Inledning

Under sommaren 2012 var det knappast någon i Sverige som kunde undgå att tre unga kvinnor från den feministiska konstaktivistgruppen Pussy Riot satt fängslade i Moskva. Nadezjda Tolokonnikova, Maria Aljochina och Jekaterina Samutsevitj satt åtalade och blev sedermera dömda till 2 år i fängelse för huliganism och anstiftan av religiöst hat efter en minst sagt spektakulär motståndssaktion i Frälsarkatedralen i Moskva den 21 februari 2012.¹ En av de dömda, Jekaterina Samutsevich, fick senare sin dom omvandlad till villkorlig (den 10 oktober 2012).² Pussy Riot är en del av den allt mer högljudda politiska oppositionen i Ryssland. Gruppen blev till i september 2011 efter att Vladimir Putin deklarerat att han återigen ställde upp i presidentvalet 2012. I en intervju gjord med medlemmar ur gruppen förklarar de anledningen till sin tillblivelse med dessa ord:

“/.../ we realized that this country needs a militant, punk-feminist, street band that will rip through Moscow's streets and squares, mobilize public energy against the evil crooks of the Putinist junta and enrich the Russian cultural and political opposition with themes that are important to us: gender and LGBT rights, problems of masculine conformity, absence of a daring political message on the musical and art scenes, and the domination of males in all areas of public discourse.”³

Pussy Riot har sedan bildandet genomfört flertalet aktioner på offentliga platser, bland annat på Röda Torget, i Moskvas tunnelbana och i Frälsarkatedralen i Moskva.⁴ Pussy Riots aktioner filmades och publicerades sedan i form utav musikvideor på gruppens Youtubekanal. Bilder från dessa filmer samt från rättegången mot dem har kablat ut i internationell media och spridits globalt via sociala medier. Störst uppmärksamhet fick gruppen med sin aktion i Frälsarkatedralen i Moskva där de lyckades provocera två mäktiga institutioner, den ryskortodoxa kyrkan och president Putin. Aktionen ledde till att tre av gruppens medlemmar fängslades och ställdes inför rätta. Nyheten om åtalet mot de tre kvinnorna blev en stor nyhetshändelse runt om i världen och det internationella stödet för aktivistgruppen lät inte vänta på sig. Såväl enskilda politiker/makthavare som EU och USA har kritiserat häktningen och domen.⁵ Artister så som Paul McCartney, Björk,⁶ Patti Smith och Madonna har uttalat sitt stöd till Pussy Riot. Amnesty International anser att de tre arresterade Pussy Riot-medlemmarna är samvetsfångar och kräver att de omedelbart

---

¹ Art Info International Edition 2012-08-18

² Dagens Nyheter 2012-10-10

³ Vice 2012

⁴ Amnesty International 2012-07-24

⁵ The Journal 2012-08-18

⁶ The New York Times 2012-08-22

och villkorslöst släpps fria.⁷ Massdemonstrationer och protester under parollen "Free Pussy Riot" har anordnats runt om i världen.⁸ Ytterligare solidaritet och uttryckt stöd för gruppen har jag sett i mitt privata dagliga bruk av sociala medier så som exempelvis Facebook och Twitter. Mitt intresse för Pussy Riot och deras motstånd kom till för att jag fascinerades av hur mycket internationellt stöd och utrymme de fick i media och i sociala medier samt att mediebevakningen omkring dem kändes lite som att en se en film eller ett till västvärlden välriktat PR-jippo. Det var något i deras extraordinära visuella uttryck och teatraliska retorik som fängade min uppmärksamhet och väckte min nyfikenhet kring vilka de var och vad de hade för budskap. En stor mängd bilder, såväl stillbilder som rörliga bilder, har spridits av gruppen och av deras motståndsaktioner globalt i TV och tryckta medier men kanske framför allt via internet. Tack vare förbättrade kommunikationer och internets utbredning ökar spridningen och tillgången till alternativa idéer, grupper och kontakter globalt. I och med att globaliseringen eskalerar så sker därmed social förändring i accelererande grad allteftersom världen "krymper" och information genom texter, bilder och ljud sprids globalt via internet på sekunder.⁹ Pussy Riots musikvideor har sammanlagt setts miljontals gånger via deras officiella Youtubekanal.¹⁰ Utöver deras egna publikationer räcker det med att skriva in sökorden "Pussy Riot" på Youtube för att få upp ytterligare användare som lagt upp och sprider deras filmer vidare. Via internet och sociala medier kan dessa musikvideor nå ut till internetanvändare i hela världen. Därmed kan Pussy Riot få global spridning för sina idéer vilket gör dessa musikvideor intressanta och viktiga att titta närmre på. På grund av gruppens uttalade politiska och feministiska åsikter har jag valt att analysera deras musikvideor ur ett specifikt perspektiv - nämligen deras visuella representationer av genus.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att utifrån en diskursanalytisk ansats studera hur genus konstrueras och representeras visuellt i Pussy Riots musikvideor samt ur ett motståndsperspektiv analysera hur dessa visuella representationer förhåller sig till dominerande könsroller och genusdiskurs i Ryssland. Jag vill undersöka detta eftersom jag inte i någon större grad har

---

⁷ Amnesty International 2012-07-24

⁸ Digital Journal 2012-08-17

⁹ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan (red.), *Motstånd*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009. s.13

¹⁰ Pussy Riots officiella Youtubekanal 2012

funnit analyser av deras musikvideor ur detta perspektiv. Jag för inga anspråk på att ha en slutgiltig, sann eller alltomfattande version av hur deras visuella representationer ska tolkas. Det är dock min förhoppning och avsikt att mina slutsatser åtminstone kan tjäna som utgångspunkt för en vidare diskussion om Pussy Riot och hur det går att tolka och förstå dem och deras aktioner.

Utifrån detta syfte har jag formulerat följande frågeställningar:

- Vilka visuella representationer av genus kan jag utläsa i Pussy Riots musikvideor?
- Hur förhåller sig dessa representationer till rådande könsroller och dominerande genusdiskurs i Ryssland?
- Hur går det att förstå dessa visuella representationer ur ett motståndsperspektiv?

1.2 Avgränsning

Analysmaterialet består av fem Youtubefilmer och dessa kommer uteslutande att analyseras med fokus på dess bildspråk eller vad jag härnäst kommer att benämna som *visuella representationer*. Detta visuella fokus innebär att jag inte kommer att analysera vare sig låttexterna (vad som sjungs) eller musiken (hur det låter). Avgränsningen beror på att jag inte förstår ryska som är det språk på vilket Pussy Riot sjunger i filmerna men det beror också på denna uppsats begränsade storleks- och tidsförutsättningar. Jag har valt att lägga fokus på analys av dessa visuella representationer ur ett genus- och motståndsperspektiv.

2. Kontext

Initialt i detta avsnitt beskriver jag kortfattat den kontextuella situationen varuti Pussy Riot bildades. Sedan följer ett beskrivande avsnitt om Pussy Riot baserat på engelskspråkiga intervjuer gjorda med medlemmar i gruppen samt på en engelsk översättning av de tre dömda medlemmarnas slutpläderingar i rättegången mot dem. Intervjumaterialet har publicerats i olika nyhetsartiklar på internet och är från såväl tiden innan, under som efter arresteringen och rättegången.

2.1 Oppositionellt politiskt missnöje i Ryssland 2011-2012

I Utrikesdepartementets rapport om situationen för de mänskliga rättigheterna i Ryssland

(2011) beskrivs valet till duman (landets lagstiftande församling) 2011 och presidentvalet som hölls den 4 mars 2012 samt de protester och demonstrationer som följde. I rapporten beskrivs val präglade av partiska medier, statlig inblandning på olika nivåer, uppenbar manipulering och olika former av valfusk. Vid presidentvalet 2012 rapporterade såväl nationella som internationella val-övervakningsorganisationer om en snedvriden valkampanj till fördel för Vladimir Putin. En rad demonstrationer för införandet av fria och rättvisa val i Ryssland genomfördes över hela landet främst i samband med valet till duman men även till presidentvalet. Vid den största demonstrationen, den 24 december 2011 i Moskva, krävde omkring 50.000-100.000 demonstranter omval och att den centrala valkommissionsordföranden skulle avgå.¹¹ Enligt Utrikesdepartementets rapport kom internet att spela en viktig informativ och organisatorisk roll i samband med protesterna och demonstrationerna. Utrikesdepartementet hävdar i sin rapport att internet är en allt viktigare källa för kritisk och oberoende information i en tid då situationen för redan utsatta grupper i Ryssland anses svår. Detta på grund av omfattande krav på organisationer, den begränsade tillgången till massmedier samt trakasserier av oliktankare. Vid denna tidpunkt kunde tusentals människor ta del av rapporter om valfusk samt mobiliseras via nätet och via sociala media.¹² Enligt Amnestys rapport till FN (20 januari 2013) greps vid tiden för dessa protester över 1000 demonstranter runt om i Ryssland och flertalet oppositionella aktivister arresterades i förebyggande syfte i sina hem eller på väg till demonstrationerna.¹³ I medierna rapporteras om hårdare tag mot oppositionella i Ryssland.¹⁴ Den breda definitionen av extremism i lagen om extremistisk verksamhet är något som Utrikesdepartementets rapport pekar på som försvårande och begränsande för politiska aktiviteter och oberoende organisationers och aktörers arbete.¹⁵

Det är i denna kontext av censur, politiskt missnöje och repressalier mot oppositionen som den feministiska konstaktivistgruppen Pussy Riot bildas och börjar synas i det offentliga rummet och på internet som en del av en bredare, missnöjd och alltmer högljudd rysk politisk opposition. I oktober 2012 hade Pussy Riot spelat in fem stycken musikvideor som bestod av deras filmade offentliga punk-/protestaktioner som de

---

¹¹ Regeringskansliet, Utrikesdepartementet: *Rapport om mänskliga rättigheter, Ryssland 2011* s.15

¹² Ibid. s.12f

¹³ Amnesty International: *Submission to the UN Universal Periodic Review*. 2013-02-20 s.4

¹⁴ Sveriges Television, Svt Play 2012-10-30

¹⁵ Regeringskansliet, Utrikesdepartementet: *Rapport om mänskliga rättigheter, Ryssland 2011* s. 13

publicerat på sin Youtubekanal. I november 2012 beslutade en domstol i Moskva att förbjuda alla hemsidor från att sprida samtliga Pussy Riots filmer då dessa ansågs ha ”extremistiska element” samt uppvigla till massupplopp, olydnad och religiöst hat.¹⁶ Filmerna har sedan december 2012 blockerats för ryska internetanvändare då de efter förbudet har hamnat på en sk. ”svart lista” över förbjudna ”extremistiska” sajter.¹⁷

2.2 Pussy Riot

Vilka är då Pussy Riot och vad vill de uppnå? I en intervju med tyska Spiegel får medlemmen Nadezjda Tolokonnikova frågan och svarar:

“**SPIEGEL:** What does Pussy Riot hope to achieve?

Tolokonnikova: A revolution in Russia.”¹⁸

Som framgår i den text jag citerat i inledningen (1.0) var en av anledningarna till Pussy Riots tillblivelse att de såg behovet av att, med deras egna uttryck, berika den ryska kulturella och politiska oppositionen med frågor och teman som var viktiga för dem, så som genusfrågor och hbt-rättigheter. Pussy Riot anser att frånvaron av djärva politiska budskap inom konst- och musikscenen samt vad de beskriver som mäns herravälde inom alla områden i den offentliga diskursen är ett problem i det ryska samhället. När de blir tillfrågade om varför de valt namnet Pussy Riot svarar de:

“A female sex organ, which is supposed to be receiving and shapeless, suddenly starts a radical rebellion against the cultural order, which tries to constantly define it and show its appropriate place. Sexists have certain ideas about how a woman should behave, and Putin, by the way, also has a couple thoughts on how Russians should live. Fighting against all that—that's Pussy Riot.”¹⁹

Som citatet visar är gruppens val av namn således ingen slump utan ett genomtänkt och symbolisk val. De beskriver att gruppen de bildat har en ”dynamisk struktur” - inom gruppen skiftar de ofta namn/alias, kläder och roller och de beskriver deras mål som en strävan bort ifrån personligheter, fokus skall istället ligga på symboler och på protest. Genom att använda sig av rånarluvor eller så kallade balaklavas skall medlemmar i gruppen kunna vara anonyma och ensemblen skall kunna bytas ut helt eller delvis från en aktion till en annan.²⁰ Medlemmar i gruppen har i flertalet intervjuer blivit tillfrågade om sina influenser. Svaren har bland annat inkluderat feministiska och radikalfeministiska

---

¹⁶ Reuters 2012-11-29

¹⁷ Dagens Nyheter 2012-12-03

¹⁸ Spiegel Online International 2012-09-03

¹⁹ Vice 2012

²⁰ Ibid.

samt poststrukturalistiska tänkare och teoretiker. De har hänvisat till De Beauvoir, Dvorkin, Pankhurst, Firestone, Millet, Braidotti, Butler²¹ och Foucault²² för att nämna några. Gällande deras musikaktioner, deras ”community building” och aktivism har de bland annat inspirerats av Riot Grrrl-rörelsen²³ med band som Bikini Kill. De understryker dock att det finns stora skillnader mellan dem och menar att det gemensamma grundar sig i en uttalad fräckhet, i deras politiska texter samt i hemmahörandet i en feministisk diskurs och i görandet av en normbrytande bild av kvinnan. Pussy Riot säger sig vara oroad för det vitt spridda sexistiska tänkandet som de menar reducerar människors liv, och mångfalden inom dem, till könsroller.²⁴ Tolokonnikova beskriver ryska kvinnor som fångade någonstans mellan västerländska och slaviska stereotyper och att den ryska bilden av en kvinna fortfarande domineras av att hon ensam tar hand om hem och barn, utan hjälp av män. Vidare menar hon att detta gör kvinnor till slavar och att denna bild kultiveras av den ryskortodoxa kyrkan och till viss del även genom Putins ideologi.²⁵ Pussy Riot menar att konservativa könsroller i Ryssland är diskriminerande och verkar exkluderande, de förklarar:

“Our motivation is ethical; we see that entire strata of population find themselves under unjustified discriminatory pressure. For instance, conservativeness dictates a definite role for a woman, which is guaranteed by social mechanisms of encouragement and punishment. This role doesn’t allow her to fulfill herself in another, alternative way that doesn’t correspond to the ideals of classic femininity.”²⁶

I intervjun med tyska Spiegel förklarar Tolokonnikova vidare att Pussy Riot är en del av den globala antikapitalistiska rörelsen och att gruppen består av feminister, anarkister, trotskister och autonoma. Hon förtydligar att deras antikapitalism inte är antieuropeisk eller antivästerländsk utan att de snarare ser sig själva som en del av europeisk kultur.²⁷ Pussy Riot beskriver ett icketolerant Ryssland som de menar saknar ett oberoende rättssystem och de liknar landet vid en korrumperad ”trejdevärldendiktatur”. Enligt dem betyder Putins återinträde som president ytterligare år av politik genomsyrt av sexism och konformism.²⁸ De uttrycker en oro för vad de kallar en centraliserad politisk makt²⁹

---

²¹ Vice 2012

²² The Guardian UK 2012-08-17

²³ Spiegel Online International 2012-09-03

²⁴ The St. Petersburg Times 2012-02-01

²⁵ Spiegel Online International 2012-09-03

²⁶ The St. Petersburg Times 2012-02-01

²⁷ Spiegel Online International 2012-09-03

²⁸ Vice 2012

²⁹ The St. Petersburg Times 2012-02-01

och de är kritiska till statens kontroll över en majoritet av de inhemska medierna och menar därmed att staten med sin strikta kontroll lätt kan manipulera den allmänna opinionen. De anser att de ryska utbildningsinstitutionerna formar människor från barnsben till att bli robotar som inte ifrågasätter utan som istället uppfostras till intolerans mot det nonkonformativa. På så vis menar de att ryssar från barnsben också glömmer bort vad frihet och aktivt medborgarskap är.³⁰

Både före, under och efter rättegången mot Tolokonnikova, Aljochina och Samutsevitj har flertalet uttalanden från dem och övriga av Pussy Riots medlemmar visat på en öppen trots mot makthavare. Exempel på detta är då Aljochina i sin slutplädering som svar på att deras konst tidigare i rättegången hänvisats till som ”så kallad konst” svarar att det snarare är rättegången och den ryska friheten som ska uppfattas som ”så kallade”:

“/.../ for me this trial is a “so-called” trial. And I am not afraid of you. I am not afraid of falsehood and fictitiousness, of sloppily disguised deception, in the verdict of the so-called court./.../ Because all you can deprive me of is “so-called” freedom. This is the only kind that exists in Russia.”³¹

I sina slutpläderingar citerade Aljochina, Samutsevitj och Tolokonnikova från flera olika stycken i Bibeln samt från kända tänkare, filosofer, aktivister, poeter och författare. De citerar exempelvis Sokrates, Pythagoras, Solzjenitsyn, Montaigne och Dostojevskij och de varvar detta med en konfrontativ kritik av Putins Ryssland samt av rättegången mot dem. Innan domen föll förklarade Samutsevitj inför rätten att hon hade blandade känslor inför såväl rättegången som den kommande domen. Hon menade på att de tre anklagade Pussy Riot-medlemmarna förväntade sig att bli dömda och därmed anses vara skyldiga till brott eftersom de jämfört med det rättsliga juridiska maskineriet ansågs vara obetydliga personer - som redan hade förlorat. Men, menade hon, de hade också visat upp för världen det riktiga Ryssland, Putins Ryssland – de tre medlemmarna ur Pussy Riot är med andra ord vinnare.³²

Som den här sammanställningen visar riktar sig Pussy Riots kritik mot många olika aspekter; såväl den politiska, mediala, ekonomiska och sociala situationen i dagens Ryssland är i skottgluggen. Det far för långt att i detalj gå in och förklara vad de kan tänkas avse i alla de begrepp som de använder sig av i intervjuerna inte heller är detta

---

³⁰ N+1 magazine of politics, literature, and culture 2012-08-13

³¹ Ibid.

³² Ibid.

relevant för uppsatsens frågeställning. Deras användande av ord och begrepp så som feministisk diskurs, genusfrågor, hbt-rättigheter, könsnormer, sexism, stereotyper samt deras hänvisning till exempelvis Judith Butler och Michael Foucault som inspirationskällor gör att jag konstaterar att deras kritik åtminstone delvis hör hemma i en feministisk kritik och poststrukturalistiskt inspirerad skola.

3. Tidigare forskning

I Utrikesdepartementets rapport om de mänskliga rättigheterna i Ryssland slås fast att diskriminering av kvinnor exempelvis kommer till uttryck i det ryska samhället genom vad som beskrivs som djupt rotade traditionella könsnormer.³³ Som jag redovisat för i tidigare avsnitt (2.2), uttrycker också Pussy Riot i intervjuer att det ryska samhället är genomsyrat av konservativa könsroller som verkar förtryckande.³⁴ Syftet med den här studien är att undersöka visuella representationer av genus i Pussy Riots musikvideor för att sedan analysera hur dessa representationer förhåller sig till rådande könsroller och genusediskurs i Ryssland samt att analysera dessa ur ett motståndsperspektiv - om/hur dessa går att förstås som motstånd.

För att kunna säga något om rådande könsroller och genusediskurs i Ryssland har jag sökt efter relevant forskning på området. Uppdaterad forskning vars huvudsyfte är att beskriva detta har varit svårt att finna. Den forskning som jag kommer att lita mig mot är Zaira Jagudinas doktorsavhandling från 2009, *Social Movements and Gender in Post-Soviet Russia The Case of the Soldiers' Mothers NGOs*.³⁵ Jagudinas avhandling har ej som huvudsyfte att beskriva dominerande genusediskurs i Ryssland utan behandlar främst situationen för en specifik NGO³⁶ i Ryssland. Dock presenterar hon utförligt en sammanställning av tidigare forskning rörande bland annat könsroller i det ryska samhället såväl historiskt som nutid. I kapitel 7, *Post-Soviet Gender Order and Women's Agency*, diskuterar Jagudina sovjetstatens könsroller och den tidens påverkan på nuvarande könsroller i Ryssland. Jag menar således att hennes avhandling presenterar en bild av en rådande rysk genusediskurs som är relevant för min uppsats frågeställning. Det

---

³³ Regeringskansliet, Utrikesdepartementet: *Rapport om mänskliga rättigheter, Ryssland 2011* s.18f

³⁴ The St. Petersburg Times 2012-02-01

³⁵ Jagudina, Zaira, *Social movements and gender in post-Soviet Russia [Elektronisk resurs] : the case of the soldiers' mothers NGOs*, Department of Sociology, University of Gothenburg, Göteborg, 2009

³⁶ NGO är förkortning för Non Governmental Organisation

är denna bild som jag delvis kommer att luta mig mot då jag analyserar Pussy Riots visuella representationer av genus och dess relation till rådande genusdiskurs och könsroller i Ryssland.

Utöver Jagudinas avhandling har jag även funnit inspiration i två studier som berör aktörer som jag menar liknar Pussy Riot. De två studier som jag har funnit inspiration ifrån och deras för denna uppsats relevanta infallsvinklar redovisar jag för i korthet i kommande avsnitt (3.2).

3.1 Könsroller och dominerande genusdiskurs i forna Sovjet och i dagens Ryssland

Zaira Jagudina skriver att kvinnor i den sovjetiska statens dominerande genusdiskurs definierades som arbetare för nationen och/eller som kyska mödrar av nationen. Hon beskriver vidare hur det under 1930-1940-talet skapades en paradoxal och ideologisk bild av den ”sovjetiska kvinnan” som beskrivs på följande sätt:

”The Soviet gender system established by the party-state during the 1930s-1940s included a paradox. It included an ideological construction of the “new Soviet woman” – a pro-masculine androgynous creature, a socialism-builder who participated in social production and political activities – while incorporating thinking in terms of gender polarization and women as a secondary sex representing the Mother, bodily dimensions, and family”³⁷

I den ideala bilden av ”kvinnan” under Sovjettiden var hon således androgyn och maskulin, hon var ”byggare” av den socialistiska staten samtidigt som hon representerade modern, kropp, familj och sågs som ”det andra könet”. Under sovjettiden ansågs det vara frigörande för kvinnor att delta i nationens arbetskraft något som Jagudina menar ofta associerades till dålig lön, tråkiga eller fysiskt ansträngande arbetsuppgifter så som exempelvis byggarbetsplatser eller järnvägen – arbetsplatser där kvinnor ofta mötte misogyni³⁸ eller våld från män. Ett behov av att ”se feminin ut” för att attrahera en man var något som sällan sammankopplades till sovjetkvinnan. I den här kontexten menar Jagudina att kvinnor längtade efter att ägna sig åt familjeliv, hemmet, mode etc.³⁹ I 60-talets Sovjet höjdes också röster för att sovjetiska män var svaga och mer mottagliga för sjukdomar och för tidig död i jämförelse med kvinnor. Männerna ansågs inte kunna ta hand om sig själva utan sågs som i behov av hjälp av sina fruar och mödrar. Denna bild av männen som ”försvagade” kan höra samman med traditionella uppfattningar om

---

³⁷ Jagudina, Zaira 2009: s.127f

³⁸ Misogyni betyder hat eller starka fördomar mot kvinnor

³⁹ Ibid. s.141

maskulinitet och femininitet eftersom kvinnor i detta samhälle beskrivs som ekonomiskt beroende av staten i stället för av männen.

Denna bild av mans- och kvinnoroller kom att förändras. Enligt Jagudina kom nationella projekt i den post-sovjetiska kontexten att bygga på specifika symboliska representationer av kön och könsroller så som: den starke mannen som en fader eller en krigare som skyddar och försörjer kvinnorna som i sin tur ses som nationens kyska mödrar.⁴⁰ Vidare beskriver hon hur den rådande genusdiskursen bygger på en slags ”sexuell frigörelse” som är baserad på traditionella könsroller och traditionella uppfattningar om vad som utgör ”normala” män och kvinnor. ”Frihet” har i det post-sovjetiska samhället snarare associerats till frihet att befästa mer traditionella könsroller och identiteter utan den socialistiska statens inblandning och restriktioner.⁴¹ På 1980-talet ansågs traditionella sexuella identiteter så som ”riktiga män” och ”riktiga kvinnor” som en återgång till en ”normalitet” eller ett normalt tillstånd som sovjetsystemet hade förvrängt.⁴² Jagudina presenterar forskning som menar att det i det post-sovjetiska samhället växte fram en normativ maskulinitet och ett objektifierande av kvinnor som hör samman med tillkomsten av en kapitalistisk västerländskt influerad medelklass i Ryssland. Kvinnors underordning tar sig i detta samhälle uttryck genom vad Jagudina benämner som en ”redomestication” som innebär att kvinnor skall ”skyddas” genom att de vanligen placeras i den privata sfären – med andra ord i hemmen.⁴³ Kvinnors autonomi och självförverkligande skulle i kontrast till sovjettiden nu ske genom att fokusera på familjen och på sitt utseende, på att uppfylla normer om ”feminin skönhet” osv. Denna ”redomestication” ses som en reaktion mot bilden av den hårt arbetande och androgyna ”sovjetkvinnan”.⁴⁴

Under den demokratiseringsprocess som påbörjats genom politiska reformer under mitten av 1980-talet följde utökad yttrandefrihet. Jagudina beskriver hur kvinnors kroppar under denna perioden kommersialiserades som en del av den ovannämnda ”sexuella frigörelsen” (byggd på traditionella könsroller) och hur denna var sammankopplad med marknadsekonomin. Genom den utökade yttrandefriheten öppnades det upp för nya

---

⁴⁰ Jagudina, Zaira 2009: s.137

⁴¹ Ibid. s.135

⁴² Ibid. s.141

⁴³ Ibid. s.138

⁴⁴ Ibid. s.141

uttryck som sexualiserade kvinnors kroppar samtidigt som könsroller befästes som något givet av naturen. Samtidigt, menar hon, ökade kontrollen över kvinnors sexualitet och fertilitet via exempelvis publikationer av manualer som föreskrev rätt sexuellt beteende. Landets dåvarande ledare Mikhail Gorbatsjov var en av dem som öppet uttryckte traditionalistiska värderingar så som att kvinnor till skillnad från förr (sovjettidens arbetande kvinna) nu skulle få tid att utföra ”äkta feminina sysslor” så som att ta hand om hushåll, uppfostra barn och skapa en ”fin atmosfär” inom familjen. Denna konservativa och traditionella patriarkala rekonstruktion av kvinnorollen och av femininitet beskrivs som sprungen ur en essentialistisk syn på en ”kvinnors sanna natur” eller ”eviga karaktäristika”. Den är också ett aktivt motstånd eller en anti-tes till de stereotyper som tidigare definierade den sovjetiska kvinnan. I media beskrevs nu den forna sovjetiska kvinnan som ”över-emanciperad” och gavs skulden för alla möjliga sociala problem så som exempelvis skilsmässor, mäns alkoholism eller ungdomshuliganism. I media dominerade röster och åsikter som gjorde gälla att kvinnor inte skulle delta i politik och att de inte skulle behöva arbeta. ”Äkta frigörelse” för kvinnor förstås då snarare i termer av konsumtion och en livsstil likt den västerländska medelklassens.⁴⁵

Sammanfattningsvis kan bilden av vad som konstituerar en ”riktig man” eller en ”riktig kvinna” i dagens ryska samhälle förstås som en slags motreaktion mot de könsroller som dominerade under sovjettiden. Zaira Jagudina beskriver i sin avhandling hur den nuvarande ryska genusedkursen och dess könsroller hör samman med sovjettidens könsroller samt med det klass-system och den nationalistiska ideologin som växte fram i den post-sovjetiska kontexten.

3.2 Forskning om liknande aktörer

I doktorsavhandlingen (PhD) *DIY Queer Feminist (Sub)cultural Resistance in the UK* av Julia Downes berörs vad som kallas ”protest(sub)kulturen” och det queera⁴⁶ feministiska motståndet i Storbritanniens Riot Grrrl-rörelse. I sin avhandling skriver Downes bland annat hur strategin att erövra det offentliga rummet som vanligtvis domineras av privilegier för det maskulina och heterosexuella, har varit och är en viktig del av hbtq-⁴⁷

---

⁴⁵ Jagudina, Zaira 2009: s.136

⁴⁶ Queer är ett mångtydigt begrepp men inneår i grunden ett ifrågasättande av heteronormen.

⁴⁷ Hbtq är förkortning för homo, bi, trans och queer

eller queerfeministisk aktivism.⁴⁸ Queerfeminismens särskiljande från vad som beskrivs som den mer ”straighta feminismen” förklarar hon genom att använda sig av ett citat från Sasha Roseneil. Där beskrivs queerfeminismen som baserad på anarkistiska och bångstyriga element. Istället för att försöka ta sig in i maktens korridorer vill queerfeminismen enligt Roseneil snarare förflytta makten. Detta genom att förlöjliga, underminera och avvärja den patriarkala makten och dem som därigenom utövar makt. Till skillnad från den mer ”straighta feminismen” vars fokus ligger på kvinnors rättigheter menar hon att queerfeminismen är centrerad kring att öppna upp och omformulera vad det innebär att vara kvinna genom ett utökande av ”sätt att vara” kvinna.⁴⁹ Queerfeminismens tendenser beskrivs som:

“/.../ anarchic, unruly elements, which seek not to enter the corridors of power but to relocate power. They ridicule and laugh at patriarchal, military and state powers and those who wield them in order to undermine and disarm them. Feminism's queer tendencies are loud and rude. They embrace emotion, passion and erotics as the wellspring of their politics and revel in spontaneity and disorderliness.”⁵⁰

Downes skriver vidare att vad hon kallar för den ”queerfem(mme)inistiska subjektspositionen” avser att skapa medvetenhet kring det tvång och den inskränkning som s.k. ”hetero-femininiteter” innebär för tjejer och kvinnor. Dock inte genom att avvisa eller avsäga sig femininitet utan genom att omarbete och omdefiniera femininitet genom betoning på ironi och lek.⁵¹ I sin avhandling beskriver hon även hur föreställningar och idéer om ”girl” och ”girlhood” blev radikalt återerövrade, eller ”reclaimed” under 1990-talets Riot Grrrl-rörelse.⁵² Hon hänvisar till Karina Eileraas när hon skriver om hur många rockband bestående av tjejer, s.k. ”tjejband” under 1990-talets Riot Grrrl-era utmanade de kulturellt sanktionerade representationerna av en vacker ”hetero-femininitet” genom att aktivt ta till sig och använda sig av vad hon kallar ”fulhet” i sina texter, bilder, röster, språk, sexualitet och i användandet av sina kroppar. Genom strategier så som dessa menar hon att de återerövrade sina egna kroppar. På så sätt menar hon att det går att förstå deras kroppar som slagfält där de förde krig mot den konventionella femininitetens förtryckande begränsningar.⁵³

---

⁴⁸ Downes, Julia, *DIY Queer Feminist (Sub)cultural Resistance in the UK*, Centre for Interdisciplinary Gender Studies, The University of Leeds, Diss. Leeds 2009 s.47

⁴⁹ Downes, Julia 2009: s.29f

⁵⁰ Ibid. s.30

⁵¹ Ibid. s.57

⁵² Ibid. s.30

⁵³ Ibid. s.57

I Anne Teresa Demos forskningsartikel *The Guerrilla Girls' Comic Politics of Subversion* beskriver hon Guerilla Girls feministiska motståndsstrategier på sätt som liknar Downes forskning. Demo tar bland annat upp hur Guerilla Girls, som opererade i New York under 1980-1990 talet, använde sig av sk juxtapositioner⁵⁴ av oförenliga ord, termer, bilder och ideologier samt parodi och komik i sitt politiska motstånd mot sexism och rasism inom konstvärlden. Genom användandet av juxtapositioner eller sammansättningar av till synes oförenliga tecken menar Demo att Guerilla Girls stör associationer som upprätthåller patriarkatet, så som exempelvis sammankopplingen mellan femininitet, passivitet och underordning. Enligt Demo sammankopplas även femininitet och feminism på ett sätt som dekonstruerar dominerande uppfattningar om båda dessa begrepp. Hon beskriver det som:

”/.../ an exaggeration and playfulness with norms of femininity, which defines the Guerrilla Girls' rhetoric, connects feminism and femininity in ways that deconstruct dominant understandings of both terms.”⁵⁵

Vidare menar hon att Guerilla Girls visar på en parodisk strategi byggd på sammansättningar av oförenligheter eller oförenliga tecken och att de återerövrade ordet ”girl” och saker som uppfattas som ”girlish”. I sin studie beskriver Demo hur Guerilla Girls strategiska och lekfulla feministiska motstånd innefattar lek med normer rörande femininitet samt sexuellt laddat språk och sexuella anspelanden. Exempelvis använder sig Guerilla Girls av en kombination av korta kjolar och höga klackar samtidigt som de gör sig anonyma och täcker sina ansikten med gorillamasker. Demo kallar detta för ”jungle drag” och menar att Guerilla Girls på detta vis förvirrar och blandar samman stereotypa uppfattningar om feminin eller kvinnlig sexighet.⁵⁶

4. Teori och centrala begrepp

I detta avsnitt redovisar jag för de centrala begrepp och den teoretiska referensram som jag kommer att använda mig av i min analys.

4.1 Genus

Centralt i denna studie är begreppet genus och enligt Nationalencyklopedin definieras genus som:

---

⁵⁴ Juxtaposition betyder placering nära eller sida vid sida av något

⁵⁵ Demo, Anne Teresa *The Guerrilla Girls' Comic Politics of Subversion*, *Women's Studies in Communication*, 23:2, 133-156. 2000, s.140

⁵⁶ Ibid. s.142f

”/.../ ett annat ord för människors sociala kön. Det sociala könet handlar om vad som anses vara typiskt manligt och kvinnligt. Till skillnad från biologiskt kön, som hänger samman med vilka könsceller eller könsorgan en person har, har genus att göra med hur kvinnor och män förväntas vara eller bete sig.”⁵⁷

Denna uppdelning av genus och kön delas inte av alla. Fanny Ambjörnsson beskriver i sin bok *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* hur Judith Butler, vars teorier jag kommer att använda mig mycket av i denna uppsats, kritiserar uppdelningen mellan *kön* och *genus*. Butler menar att det vi anser vara ursprungligt dvs. det biologiska könet även det är socialt konstruerat. Med detta menar hon att det vi *kallar kön* är en effekt av våra kulturella och sociala föreställningar om vad biologiskt kön är snarare än ett uttryck för något essentiellt kön.⁵⁸ Jag tolkar detta som mestadels en lingvistisk skillnad och jag kommer i denna uppsats att använda mig av begreppet genus utifrån betydelsen socialt kön - att det finns en social process som tillskriver män och kvinnor olika kollektiva s.k. könsegenskaper, dvs. kvinnligt och feminint respektive manligt och maskulint.⁵⁹

4.2 Motstånd

Ett annat för uppsatsen viktigt begrepp är motstånd. Enligt Mona Lilja och Stellan Vinthagen finns det inom motståndsforskningen enighet kring två karaktärsdrag som utmärker motstånd. Dessa är, att motstånd är en aktivitet/handling samt att motstånd står i något slags *oppositionell* relation till makt. Lilja och Vinthagen föreslår en definition av motstånd som:

“en underordnads svar på makt, en praktik som kan utmana och underminera makt” eller en sådan praktik utförd i solidaritet med en underordnad (som “ställföreträdande motstånd”).⁶⁰

De förtydligar att det i definitionen inte finns något krav på att motståndet ska lyckas. Dock skall motståndet teoretiskt ha förutsättningar att försvaga makten, om man utgår från maktens konstruktion som diskursiv makt, ekonomisk makt, beslutsfattande makt etc.⁶¹

---

⁵⁷ Nationalencyklopedin. Sökord: genus (enkel förklaring)

⁵⁸ Ambjörnsson, Fanny, *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Ordfront, Diss. Stockholm: Univ., 2004, Stockholm, 2004 s.110

⁵⁹ Nationalencyklopedin. Sökord: genus (lång förklaring)

⁶⁰ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.51

⁶¹ Ibid. s.51

4.3 Representationer: språk, meningsskapande och diskurs

I denna uppsats utgår jag ifrån en konstruktivistisk teoretisk ansats som bygger på strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi som gör gällande att vårt tillträde till verkligheten alltid går genom språket - då det är genom språket som vi skapar representationer av verkligheten.⁶² Konstruktivister förnekar inte att saker och ting existerar i den materiella världen men menar att dessa ting får sin mening eller betydelse genom språket och de representationer som vi kommunicerar och sprider om dem.⁶³ I sin bok *Representation, Cultural Representations and Signifying Practices* beskriver Stuart Hall hur språket är det medium via vilket vi skapar mening. I vårt språkbruk använder vi tecken och symboler så som ljud, skrivna ord, bilder osv och dessa får stå för och representera våra idéer, känslor och uppfattningar inför andra människor.⁶⁴ Hall beskriver det på följande vis:

“Representation is an essential part of the process by which meaning is produced and exchanged between members of a culture. It does involve the usage of language, of signs and images which stand for or represent things.”⁶⁵

Således ger vi saker, människor eller händelser dess mening genom olika representationer: genom de olika ord vi använder för att beskriva dem, genom de bilder vi producerar av dem, genom de värderingar vi fäster vi dem osv. Med denna teoretiska ansats har saker och ting ingen oföränderlig och fixerad mening ”i sig själva”. Den mening och den betydelse vi tillskriver olika saker/människor/händelser är beroende av olika kontexter och kan förändras över tid. Hall menar att representationer är nära sammankopplat med kunskap och identitet. Han menar exempelvis att vår kunskap om vad det betyder att till exempel “vara engelsk” eller att “vara fransk” beror på de idéer och bilder som vi har av nationell identitet eller “naturliga kulturer” så som de har kommunicerats till oss via representationer.⁶⁶ Hur olika representationer tolkas är alltid kontextbundet och något som konstrueras i relation till olika kulturer och samhällen.⁶⁷

Stuart Hall beskriver hur fokus inom representationsteorier på senare år har riktats mot

---

⁶² Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000 s.10

⁶³ Hall, Stuart (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, Sage in association with the Open University, London, 1997 s.25

⁶⁴ Ibid. s.1

⁶⁵ Ibid. s.15

⁶⁶ Ibid. s.3ff

⁶⁷ Ibid. s.25f

diskursers roll för meningsskapande inom kulturer. Representationsteori vars fokus ligger på diskurser och mening tittar på *hur* saker å ting representeras men också på dessa representationers *effekter och konsekvenser*. Fokus ligger således på hur språk och representationer producerar mening och hur diskurser producerar en viss typ av kunskap som i sin tur reglerar beteenden, skapar identiteter och definierar specifika sätt som saker och ting representeras.⁶⁸ Begreppet diskurs är varken entydigt eller oomstritt men kan förklaras på ett enkelt sätt genom Marianne Winther Jörgensen och Louise Phillips definition som:

“(…)ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen).”⁶⁹

Det är således genom språket som vi tolkar och förstår världen, oss själva och andra. Genom olika representationer så som exempelvis bilder, ljud, ord, meningar och handlingar kommuniceras och representeras tankar, idéer och känslor. Diskurser skapas och upprätthålls då vissa representationer och vissa teman upprepas/repeteras över tid.⁷⁰ Diskurser påverkar vad som kan sägas, hur det kan sägas, vem som får säga det och rekommenderar vissa handlingar eller en viss praktik och separerar ”rätt” från ”fel” - på så vis skapar diskurser också gränser för vad som är tillåtet, tänkbart och möjligt.⁷¹

4.5 Dekonstruktion

I den här studien utgår jag från det teoretiska antagandet att den sociala världen konstrueras diskursivt och den är därmed inte ”av naturen” given på förhand. Våra världsbilder är diskursiva i den mening att de är en produkt av våra kulturellt och historiskt präglade sätt att kategorisera världen. Dessa världsbilder är kontingenta, de kunde med andra ord ha sett annorlunda ut och de förändras över tiden. Genom språket och sociala handlanden bibehålls eller förändras den sociala världen och de rådande diskurserna.⁷² Om vi utgår ifrån denna premiss att vår verklighet är socialt konstruerad skapar det möjlighet för att plocka isär konstruktionerna - att dekonstruera konstruktionerna. Jaques Derridas begrepp, dekonstruktion, avser den operation som visar att dominerande etablerade diskurser kunde ha sett ut på ett annat sätt genom försök

---

⁶⁸ Hall, Stuart 1997: s.6

⁶⁹ Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: s.7

⁷⁰ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.77

⁷¹ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2005 s.236

⁷² Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: s.11ff

att dekonstruera eller plocka isär de strukturer som anses vara "naturliga" i vår omvärld.⁷³ Hillevi Lenz Taguchi beskriver i sin bok *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism*, att dekonstruktion innebär ett synliggörande av diskursiva bestämningar och om maktförhållandet dem emellan något som följaktligen innebär en förändrad innebörd - en rekonstruktion.⁷⁴ Det finns olika tillvägagångssätt för att dekonstruera och rekonstruera en diskurs. Exempelvis kan texter byggas om genom att byta ut ett subjekt mot ett annat för att visa på förutfattade meningar. En diskurs kan även dekonstrueras genom ironi eller parodi, genom att överdriva eller underdriva ett påstående för att visa på det löjliga i det.⁷⁵ Dekonstruktion handlar således om att plocka isär konstruktioner och på så vis blottlägga vad som tas för givet - vad diskurser producerar för "sanning". Denna process påvisar även att diskurser kunde ha blivit konstruerad på ett annat sätt och kunde ha inbegripit andra värden och normer.⁷⁶ På så vis går det att göra representationer som inte passar in i den dominerande diskursen eller som direkt motsäger och ifrågasätter den och på så vis öppnar upp för alternativa "sanningar".

4.6 Subjektet och konstruerandet av genus

I den poststrukturalistiska förståelsen av subjektets konstituerande är det i interaktionen och kommunikationen (dvs. språket) med andra som vi definierar och får förståelse av oss själva och andra. I denna förståelse skapas således subjektet inom diskursens ramar.⁷⁷

I den mer feministiska poststrukturalistiska förståelsen av subjektets konstituerande så anses inte subjektet vara enbart skapat av diskursen - utan subjektet tillskrivs en agens eller ett agentskap. Detta agentskap innefattar ett mer aktivt reflekterande kring konstruerandet av den egna subjektiviteten. Med andra ord tar subjektet i denna förståelse aktivt i bruk vissa till synes självklara, åtråvärda kulturella värden, normer, och handlingsmönster. Detta är ett agentskap som inte är fri från diskursernas innebördsgivande eller normerande regleringar men som kan besitta förmågan att ifrågasätta dem, göra motstånd mot dem och förändra dem. Alltså finns det inom diskursen en möjlighet till motstånd mot den diskursiva normen. Hillevi Lenz Taguchi menar att diskurser tillhandahåller oss specifikt "könade" innebörder i sätt att vara och

---

⁷³ Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: s.56

⁷⁴ Lenz Taguchi, Hillevi, *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism*, HLS förl., Stockholm, 2004 s.187f

⁷⁵ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.81

⁷⁶ Lenz Taguchi, Hillevi 2004: s.189f

⁷⁷ Bergström, Göran & Boréus, Kristina 2005: s.226

tänka, med andra ord gör diskurser vissa sätt att vara (till exempel hur man är som kvinna eller man) såpass åtråvärda att vi aktivt gör dessa och tar dem som en del av oss själva. Med andra ord, vi både *görs till* och *gör oss till* kvinna eller man.⁷⁸ Diskursiva konstruktioner bygger på att vi upprepar olika representationer. Alltså går det att förstå kön som något som inte bara "finns" utan som "görs" genom att vi upprepar och ständigt iscensätter olika identitetspositioner så som "kvinna" eller "man".⁷⁹ Detta korresponderar väl med Judith Butlers begrepp för subjektets agentskap som hon benämner performativitet. Butlers performativitetsbegrepp innebär att subjektet konstitueras och konstituerar sig oavbrutet i förhållande till omvärlden och vi kan som agentiska subjekt vara mer eller mindre uppmärksammade på denna process.⁸⁰ I sina teorier kring kön och sexualitet menar Butler att det är via komplexa samspel mellan makt och diskurser i form av påbud och förbud som våra föreställningar om kön och sexualitet uppstår. Genom konstruerade föreställningar och regleringar gällande vad som är "naturligt" skapas också vissa sexuella praxisformer (en heterosexuell begärsstruktur) som är kulturellt sanktionerade och vissa könsidentiteter som ses som legitima. Dessa normerande regleringar och föreställningar omfattar både språkliga och kroppsliga handlingar som Butler menar att vi som talande och handlande subjekt frivilligt och ofrivilligt deltar i.⁸¹

Jag har tidigare nämnt att en diskurs kan dekonstrueras genom ironi och parodi. Som motståndsstrategi kan dekonstruktion användas exempelvis som en protest mot könsordningen och traditionella könsroller. Detta genom att till exempel dekonstruera och problematisera genuskonstruktioner genom motsägelser, överdrifter och/eller underdrifter.⁸² Enligt Fanny Ambjörnsson så exemplifierar Judith Butler denna ironiska eller parodiska dekonstruktion genom dragartisten och olika former av "drag" eller könsöverskridande klädsel och annan lek med typiskt "könade" genusattribut. Detta kan vara ett moment där det binära genussystemet och normer kring vad som anses vara kvinnligt respektive manligt möter motstånd och visar sig vara formbart - det vill säga ett moment där diskursen visar sin föränderlighet. Genom att göra "drag" ifrågasätts verklighetsföreställningar och normer samtidigt som möjlighet till andra uttryck och former av verklighet uppmärksammas. Ett synliggörande av diskursers regleringar och

---

⁷⁸ Lenz Taguchi, Hillevi 2004: s.16

⁷⁹ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.77f

⁸⁰ Lenz Taguchi, Hillevi 2004: s.117

⁸¹ Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Daidalos, Göteborg, 2007 s.9

⁸² Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.205f

dess maktstrukturer kan därmed ske exempelvis genom ett ickeförväntat, ickenormativt görande av genus genom kläder, utsmyckning och beteende.⁸³ Genom att iscensätta och tänja på idéer om hur en kvinna eller en man ser ut och/eller beter sig och på så vis vägra anpassa sig efter en hegemonisk genusdiskurs så avslöjas genus som en historiskt specifik kulturell ordning som inte är någon naturgiven självklarhet. På detta vis löskopplas genusuttryck från biologiskt kön och själva konstruerandet av femininitet och maskulinitet exponeras - dvs. konstruerandet av genus.⁸⁴

4.7 De ambivalenta, obegripliga och hotande tingen

Vad händer då subjekt gör genus eller sexualitet på ett sätt som inte rättar sig efter de kulturella påbuden och dess sanktionerade tal- och kroppshandlingar? Butler menar att vi alla mimar och simulerar en ideal genusfiguration som är en artificiell konstruktion, därför att vi strävar efter att framstå som begripliga och legitima subjekt.⁸⁵ En man eller kvinna måste enligt Butler uppfylla tre kriterier för att enligt dominerande genusnormer vara en ”riktig man” eller en ”riktig kvinna”. Personen måste ha rätt kropp, den måste uppträda på rätt sätt i förhållande till kroppen samt ha begär av det motsatta könet. Det är när dessa krav inte uppfylls som bilden av vad som är avvikande konstrueras.⁸⁶

Enligt Butler riskerar de som gör genus på ett enligt normerna ”misslyckat” sätt att stötas ut och/eller uppfattas som obegripliga och avvikande.⁸⁷ Detta korresponderar väl med Stuart Halls beskrivning av hur det som faller ”mellan stolarna” eller utanför det kulturellt igenkännbara och accepterade riskerar att laddas med negativa känslor och anses smutsigt, farligt eller tabu.⁸⁸ Med detta resonemang hänvisar Hall till Mary Douglas och hennes teorier kring det som avviker från den kulturella ordningen. I sin avhandling *”Speakings” of resistance. Women politicians negotiating discursive power in Cambodia* redogör Mona Lilja för Mary Douglas och hennes begrepp ”in-betweens” och ”ambiguous things”. Dessa är Douglas beteckningar för det som inte passar in och som därmed utmanar våra föreställningar och försanthavanden. Douglas menar att vi

---

⁸³ Ambjörnsson, Fanny. *”En rosa revolution i vardagen: Om femininitet, queera strategier och motstånd”* i Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan. (red.) *Motstånd*. Liber, Malmö, 2009. s.191

⁸⁴ Ibid. s.183f

⁸⁵ Butler, Judith 2007: s.19

⁸⁶ Butler, Judith, *Könet brinner!: texter*, Natur och kultur, Stockholm, 2005 s.59

⁸⁷ Butler, Judith 2007: s.19

⁸⁸ Hall, Stuart 1997: s.258

människor tenderar att skydda de distinkta kategorier som vi har delat in världen i och att vissa representationer skapar osäkerhet då de inte faller fint på plats i en viss tydlig kategori och istället skapar förvirring, osäkerhet och verkar hotande. Dessa tvetydiga ”in-betweens” eller ”ambiguous things” upplevs enligt henne som farliga eftersom att de inte passar in i vad vi tar för givet, i vår ”naturliga sanning” och de skakar därmed den kulturella ordningen.⁸⁹

5. Metod

Jag kommer i detta arbete att utgå ifrån en diskursanalytisk ansats då jag i mitt material tittar på visuella representationer av genus och analyserar hur dessa förhåller sig till den rådande genusdiskursen. Utgångspunkt för min metod ligger i representationsteori med fokus på diskurser – jag kommer med andra ord att titta på *hur* saker å ting (i detta fall genus) representeras men också analysera dessa representationers eventuella *effekter och konsekvenser*.⁹⁰ Inom diskursanalytisk teori är dekonstruktion centralt och anses vara motsatsen till hegemoni⁹¹ eller en dominerande diskurs sanningsanspråk. Genom att dekonstruera ett socialt fenomen görs försök till att kartlägga hur olika teman och tecken ges olika värden och hur de sammankopplas med andra teman och tecken. Winther Jörgensson och Phillips ger exemplet att om “invandrare” i en viss given diskurs ekvivaleras med “kriminalitet” så ska diskursanalytikern visa hur denna sammankoppling sker diskursivt och vad denna sammankoppling ger för konsekvenser.⁹²

Inom diskursanalysen är teori och metod sammanlänkade och därmed kan diskursanalysen inte sättas in i vilket teoretiskt ramverk som helst. De grundläggande filosofiska premisserna om språkets roll i den sociala konstruktionen av världen måste accepteras för att kunna använda diskursanalysen som metod i empiriska undersökningar. Winther Jörgensen och Phillips menar att diskursanalys kan vara en lämplig metod för att förstå hur sociala praktiker, hur vi människor agerar, tänker, är beroende utav - samt gör

---

⁸⁹ Lilja, Mona, *'Speakings' of resistance: women politicians negotiating discursive power in Cambodia*, Peace and Development Research, School of Global Studies, Göteborg University, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2007, Göteborg, 2007 s.147

⁹⁰ Hall, Stuart 1997: s.6

⁹¹ Hegemoni betyder dominans eller herravälde och kan syfta på exempelvis en kulturell dominans över attityder, förhållningssätt och normer.

⁹² Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: s.56

motstånd mot - rådande diskurser.⁹³ I boken *Diskursanalys i praktiken* hävdar Mats Börjesson och Eva Palmblad att det inom diskursanalys saknas extern måttstock för att avgöra vilken forskningsdesign som är rätt och vilken som är fel. Istället är det av vikt att tydliggöra studieobjektens och forskarens tolkningsram. En diskursanalys anses heller aldrig vara färdig utan nya förslag på förståelse och tolkning av ett fenomen välkomnas ständigt.⁹⁴

5.1 Genomförande

- Kodningsprocessen: jag kommer att granska filmerna upprepade gånger, samtidigt som jag noterar det jag ser och uppmärksammar. Exempel på frågeställningar: *Vad händer? Vart händer det? Vem gör vad? Hur ser det ut? Vad upprepas? osv.* Detta kommer att resultera i ett underlag bestående av olika intryck och information som jag fått genom att titta på filmerna.
- Dekonstruktion: utifrån det insamlade underlaget kommer jag, med fokus på visuella representationer av genus, att kartlägga hur tecken och teman kan sägas ges olika värden samt söka svara på hur de kopplas samman diskursivt samt analysera dess eventuella effekter och konsekvenser.
- Utifrån redovisade teorier och forskning kommer jag att söka svara på hur de identifierade visuella representationer av genus som jag funnit i Pussy Riots musikvideor förhåller sig till den dominerande genusediskursen i Ryssland (beskriven i avsnitt 3.1). Vidare avser jag analysera om och i så fall hur dessa representationer går att förstås som motstånd.
- Sammanställning: slutligen sammanställs mina resultat i en analys som jag presenterar i det kommande analysavsnittet (avsnitt 6).

---

⁹³ Winther Jörgensen, Marianne & Phillips, Louise 2000: s.10

⁹⁴ Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.), *Diskursanalys i praktiken*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2007 s.18

5.2 Material och urval

Enligt Börjesson och Palmblad anses inget material vara mer autentiskt än något annat vid en diskursanalys, viktigt är istället att använda material för ens egna syften. Det öppnar upp för varierande kombination av material samt arbets- och analysmetoder.⁹⁵ Då mitt syfte har varit att studera visuella representationer av genus i Pussy Riots musikvideor har valet således fallit på de fem musikvideor som gruppen har publicerat på sin officiella Youtubesida. Dessa fem musikvideor består av filmat material från de ”punkaktioner” som gruppen har utfört på flera offentliga platser runt om i Ryssland under 2011-2012. Deras Youtubesida innehåller också andra filmer där exempelvis medlemmar ur Pussy Riot pratar in i kameran, där människor på olika sätt visar sitt stöd till Pussy Riot eller en film med ytterligare en låt, dock består denna film endast av en stillbild föreställande en vit logga på en svart bakgrund, därmed är inte dessa filmer relevanta för min analys.

5.3 Presentation av empiriskt material

Jag har skrivit en kortare redogörelse för de fem filmer som utgör analysmaterialet för denna uppsats. Jag rekommenderar att läsaren innan denne ger sig i kast med det följande analysavsnittet först läser min presentation av de fem filmerna som finns bifogat som ett appendix sist i uppsatsen. Dessa beskrivningar baseras på den information som jag har samlat in under kodningsprocessen och består av förenklade beskrivningar och skall därmed ej förstås som representativa för all information som jag samlat in då detta av tids- och utrymmesskäl inte är möjligt. De gör inte heller anspråk på att vara helt objektivt beskrivna utan utgår från min subjektiva tolkning av analysmaterialet. Denna kortare redogörelse gör jag för att hjälpa läsaren att följa med i mitt resonemang i analysen då jag vid flera tillfällen kommer att hänvisa till de olika filmerna i termer av ”film nr 1” eller ”film nr 5”.

6. Analys

I Zaira Jagudinas forskning beskrivs hur dagens ryska genusdiskurs bygger på en ”sexuell frigörelse” baserad på traditionella uppfattningar om vad som utgör ”riktiga” eller

---

⁹⁵ Börjesson, Mats & Palmblad, Eva. 2007: s.18

”normala” kvinnor och män.⁹⁶ I det post-sovjetiska samhället växte det fram traditionella ideal om den starke och beskyddande mannen som en familjeförsörjare och kvinnan som den kyska modern och/eller den vackra feminina kvinnan som inte var politiskt aktiv eller behövde arbeta. I denna ”redomestication-diskurs” anses kvinnans ”naturliga” plats vara i hemmet där hennes fokus bör ligga på ”äkta feminina sysslor” så som att vara vacker, ta hand om barn och skapa en ”fin atmosfär” inom familjen.⁹⁷ Denna bild av Ryssland som ett samhälle starkt präglad av konservativa traditionella könsroller överensstämmer med såväl Utrikesdepartementets rapport om de mänskliga rättigheterna i Ryssland från 2011 som med Pussy Riots uttalanden i intervjuer. Som beskrivet i kontext-avsnittet (2.2) så uttalar Pussy Riot i intervjuer att det finns en sexistisk och konformistisk diskurs i Ryssland som genom sociala mekanismer garanterar konservativa genusnormer. Denna genusediskurs menar de begränsar kvinnor och gör dem till slavar under könsroller samtidigt som alternativa sätt att vara kvinna på exkluderas.⁹⁸

Som kommer att framgå i min analys så menar jag att Pussy Riot genomgående i sina fem musikvideor sprider/kommunicerar visuella representationer som är direkt kontrasterande gentemot ovannämnda ”redomestication-diskurs”. Dessa visuella representationer kan på olika sätt förstås som avvikande ifrån konventionella könsroller och normer om hur en ”riktig kvinna” förväntas beted sig eller ser ut. Jag anser att detta tar sig uttryck i samtliga fem musikvideor genom ett antal återkommande teman så som: Pussy Riots icke-konventionella utseende i form av kläder, attribut och kroppsrörelser, deras bruk av spektakulär och symbolisk rekvisita samt deras val av oväntade och symboliska platser för sina aktioner. Summan av detta mynnar ut i vad jag menar är alternativa och avvikande visuella representationer av det kvinnliga subjektet och av genus.

I följande delavschnitt avser jag redovisa för mina analysresultat och diskutera dem utifrån den teoretiska referensram och den tidigare forskning som jag presenterat initialt (i avsnitt 3 och 4) i denna uppsats. Trots uppdelandet i följande underrubriker så hör analysavsnitten i mångt och mycket också ihop och kan sägas överlappa varandra.

---

⁹⁶ Jagudina, Zaira 2009: s.136ff

⁹⁷ Ibid. s.138

⁹⁸ The St. Petersburg Times 2012-02-01

6.1 De genusparodiska subjekten

I teoriavsnittet (4.5) beskrev jag hur dekonstruktion som motståndsstrategi kan användas som en explicit protest mot könsordningen i försök att omförhandla den genus specifika dikotomin man/kvinna genom användandet av ironi och parodi. Exempelvis kan detta ske genom att överdriva eller underdriva ett påstående, exempelvis ”kvinnor *ser ut* och *är* si, och män *ser ut* och *är* så” och på så sätt påvisa det löjliga i detta påstående.⁹⁹ I följande underrubriker försöker jag tydliggöra mina analysresultat gällande de sätt som jag menar att Pussy Riots visuella representationer av genus går att förstås som genusparodiska.

6.1.1 Pussy Riot som ”superhero drag”

Judith Butler exemplifierade genusparodi genom dragartisten och dennes iscensättande av könstravesti. Denne dragartist som genom sitt ickenormativa görande av genus visar på det performativa snarare än det ”naturliga” i relationen mellan det yttre och det inre. Genom parodisk genusimitation och lek med typiskt ”könade” genusattribut kan kön således avslöjas som något som ”görs” i motsats till att det ses som en inre substans eller något ”givet av naturen”.¹⁰⁰

I samtliga fem filmer utläser jag visuella representationer som jag förstår som parodiska lekar med typiskt ”könade” genusattribut. Jag utläser denna genusparodi i de olika sätt som Pussy Riot ser ut genom sina val av kläder i kombination med hur de använder sina kroppar. Att hävda att Pussy Riot gör ”drag” i betydelsen av att klä sig som en transvestit är måhända en överdrift. Däremot anser jag att de likt dragartisten repeterar ett ickeförväntat, ickenormativt görande av genus i sina filmer genom sitt blandande av kläder, utsmyckning/accessoarer och kroppsrörelser på ett lekfullt och okonventionellt sätt. Jag menar att detta tar sig uttryck i att samtliga av medlemmarna i Pussy Riot genomgående är klädda i färgstarka strumpbyxor, färgstarka klänningar varav alla slutar vid eller strax ovanför knäna. De flesta klänningar är baraxlade eller kortärmade, utom en som är långärmad. Klänningarna är antingen enfärgade eller har prickiga, blommiga eller randiga detaljer,¹⁰¹ vissa är även prydda med detaljer så som rosett eller volanger.¹⁰² Genomgående i Pussy Riots val av kläder och accessoarer är också den anonymisering av

---

⁹⁹ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.81

¹⁰⁰ Ambjörnsson i Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.191

¹⁰¹ Se exempelvis film nr 2

¹⁰² Se exempelvis film nr 1

gruppen som görs med hjälp av en slags rånarluva eller s.k balaklava. Dessa maskeringsattribut är alla i olika färgglada klara färger, de har hål för mun och ögon och samtliga medlemmar bär dem neddragna för ansiktet i alla fem musikvideor. Återkommande i samtliga musikvideor där deras skodon syns är att medlemmarna bär kängor, boots, stövlar eller liknande låga skor.¹⁰³

I kombination med ovanbeskrivna kläder, maskeringsattribut och skodon så upprepar Pussy Riot även mer eller mindre aggressivt laddat och ibland sexuellt implicerande kroppsrörelser i sina musikvideor. Detta tar sig uttryck i att de till exempel hoppar omkring, gör höga och låga kick-sparkar, de kastar eller knuffar sig in i varandra, de trippar runt, de slår eller boxas med knutna nävar rakt fram eller slår underifrån liknande boxningens ”undercuts”. De ”springer på plats”, slår med sina armbågar, de höjer sina knutna nävar i luften som i en klassisk och symbolisk motståndshandling, de ”headbangar”, de gör ”juckande” kroppsrörelser och tar sig själv mellan benen¹⁰⁴ osv.

Anledningen till att jag beskriver detta är att jag menar att dessa kläder, skor, accessoarer och kroppsrörelser var och en för sig kan skapa mer eller mindre typiskt ”könade” associationer och kan därför förstås i termer av ”typiskt könade genusattribut” likt Butler talade om dragartistens attribut (se avsnitt 4.6). Såväl de färgglada klänningarna med detaljer så som blommor och volanger som de färgglada strumpbyxor som Pussy Riot bär vid sina aktioner kan med lätthet associeras till stereotypa uppfattningar om femininitet eller till hur tjejer och/eller kvinnor kan klä sig och samtidigt uppfylla genusnormer. Jag vill hävda att Pussy Riot med dessa kläder för tankarna till ett feminint uttryck som är glatt, lekfullt, ungdomligt och ”flickigt”. Samma associationer föds hos mig när det gäller deras ”trippande” som de uppvisar bland annat i film nr 5 då medlemmarna befinner sig framme på scenen i kyrkan och försöker undkomma vakternas grepp.¹⁰⁵ Detta trippande för tankarna till ett lekfullt, lite infantilt/”flickigt” och nästan narrande uttryck från Pussy Riots sida gentemot vakter och ordningsmän. I kontrast till dessa uttryck står medlemmarnas användande av balaklavas och kängor. I de fall då jag sett representationer av balaklavas tidigare har de inte varit vare sig knallrosa eller lila så som i Pussy Riots visuella representationer. De har snarare tenderat att vara svarta eller mörka

---

¹⁰³ Undantag film nr 3 där det inte syns tydligt vad de bär på fötterna.

¹⁰⁴ Se samtliga filmer för ”slagsmålsrörelser”. Undantag gällande sexuellt implicerande rörelser är film nr 3

¹⁰⁵ Se film 5

till färgerna, åtminstone då de syns i sammanhang av mer ”hotande” karaktär så som exempelvis vid rån, upplopp eller andra protestaktioner. Detsamma menar jag gäller skodonen som även om de inte är av direkt ”hotande” karaktär i allmänhet kan föda sådana associationer (så som exempelvis strid/”combat”) då de syns i kombination med att medlemmarna i Pussy Riot gör kicksparkar och andra ”slagsmålsrörelser” etc.¹⁰⁶ Även om kängor och låga skor inte per automatik behöver föda icke-feminina associationer så menar jag att de i detta sammanhang kan förstås som en slags antibild mot mer stereotypa ”feminina” nätta skor så som exempelvis klackskor/pumps eller liknande. Vidare anser jag att de i mångt och mycket sexuellt eller aggressivt laddade slagsmålsinspirerade kroppsrörelser som medlemmarna uttrycker i samtliga fem musikvideor knappast hör till de representationer som vanligen kopplas samman med en traditionell och konservativ kvinnoroll – något som jag diskuterar mer om i nästa avsnitt.

Dessa ovanbeskrivna genusspecifika kombinationer skapar en viss känsla av kontraster, ambivalens och tvetydighet som jag förstår som en parodi på de mer stereotypa sammankopplingarna om vad som platsar inom normativa kvinnliga respektive manliga uttryck. Ett sätt att förstå Pussy Riots filmer som motstånd är således att de genom tvetydighet och genusparodi upprepar representationer där de kombinerar olika mer eller mindre genusspecifika attribut och kroppsrörelser på ett icke-konventionellt sätt. I Pussy Riots visuella representationer av genus behöver inte en gul blommig klänning med rosett och knallrosa strumpbyxor utesluta kängor, balaklava, provokativt sexanspelande eller typiska slagsmålsrörelser – inget av dessa behöver nödvändigtvis tillskrivas eller avskrivas ett visst kön.

Dessa tvetydiga och på många sätt otypiska visuella representationer av ”kvinna” eller det kvinnliga subjektet som jag utläser i Pussy Riots musikvideor kan förstås som en strategisk motståndsstrategi som andra liknande aktörer använt sig av. I avsnittet om tidigare forskning tog jag kort upp hur Ann Teresa Demo i sin forskningsartikel beskriver några av Guerilla Girls strategier (se avsnitt 3.2). Demos beskrivning av Guerilla Girls ”jungle drag” som bestående av oväntade kombinationer av korta kjolar, höga klackar och gorillamasker blir applicerbar på min analys.¹⁰⁷ Likt Demo beskriver att ”jungle

---

¹⁰⁶ Jag anser att detta gäller även då kängorna är mönstrade så som vi exempelvis kan se i film nr 1.

¹⁰⁷ Demo, Anne Teresa 2000: s.142f

dragens” parodiska och oväntade sammansättningar är ett lekande med normer som förvirrar och blandar samman stereotypa uppfattningar om femininitet anser jag att Pussy Riots ”drag” gör detsamma. Helhetsupplevelsen av Pussy Riots utseende i form av kläder, accessoarer och kroppsrörelser känns oväntad, teatralisk, dramatisk och lite galen. Med sina färgglada balaklavas, strumpbyxor, klänningar och sin ”fighting spirit” för de tankarna till något som jag vill beskriva som filmiskt skapade figurer så som exempelvis maskerade superhjältar. Med inspiration från Demos begrepp ”jungle drag” menar jag att Pussy Riot i dessa visuella representationer kan tolkas som att de ”tar fighten” genom att de gör en slags ”superhero drag” och på så vis gör narr av traditionella könsroller och könsnormer.

6.1.2 Parodi på den traditionella bilden av den ”riktiga kvinnan”

Zaira Jagudina presenterar forskning som menar att det i det post-sovjetiska samhället växte fram ett objektifierande av kvinnor som hör samman med tillkomsten av en kapitalistisk västerländskt influerad medelklass.¹⁰⁸ Vidare skriver hon hur det med demokratiseringsprocessen följde utökad yttrandefrihet där nya uttryck sexualiserade kvinnors kroppar samtidigt som könsroller befastes som något givet av naturen. Kvinnors kroppar kommersialiserades som en del av en ”sexuell frigörelse” (baserad på traditionella könsroller) där ”äkta frigörelse” för kvinnor förstås i termer av konsumtion och en livsstil likt den västerländska medelklassens bland annat med fokus på utseende och på att uppfylla normer om ”feminin skönhet”.¹⁰⁹ Detta skedde samtidigt som kontrollen över kvinnors sexualitet och fertilitet ökade via exempelvis publikationer av manualer som föreskrev ”rätt sexuellt beteende”.¹¹⁰

Om vi utgår från att den normativa bilden av hur en ”riktig rysk kvinna” är innefattar att vara vacker och feminin, att konsumera skönhet på västerländsk medelklassmanér och/eller att vara den kyska modern som ansvarar för ”naturligt feminina” sysslor så som att ta hand om barn, man och skapa ”fin atmosfär” i familjen och inte att vara aktiv i arbetslivet eller i politiken (se avsnitt 3.1) – så menar jag att Pussy Riot i sina visuella representationer går i direkt genusparodiskt motstånd mot detta.

---

¹⁰⁸ Jagudina, Zaira 2009: s.138

¹⁰⁹ Ibid. sid. 136 och 141

¹¹⁰ Ibid. sid.136

Jag må generalisera något men jag utgår här ifrån att i dominerande traditionella västerländska (och därmed också ryska västerländskt influerade) representationer av det kvinnliga subjektet porträtteras hon ofta på ett visst normativt sätt som följer dominerande skönhetsnormer och stereotypa ”könsegenskaper” eller uttryck som anses typiskt ”kvinnliga”. I de fall då hon representeras som sexuell tenderar hon att vara passiv och mottagande och hon är ofta heterosexuell eller heteronormativ - åtminstone är det så som jag tenderar att få se henne representerad i till exempel reklam, spelfilmer, böcker osv. För att förstå detta bör vi ta vår utgångspunkt i Butlers teorier om kön och sexualitet som nämns i teorikapitlet (4.5). Sexualitet eller sexualitetsuttryck bör enligt Butler följa vissa kulturellt sanktionerade och heteronormativa uttryck för att anses som legitima och ”naturliga”.¹¹¹ För att vara ”naturliga” och legitima ska en ”riktig man” eller en ”riktig kvinna” uppfylla de tre kriterierna: personen måste ha rätt kropp, den måste uppträda på rätt sätt i förhållande till kroppen samt ha begär av det motsatta könet.¹¹² Likt Butler utgår jag i min teoretiska referensram ifrån att detta skapar normerande föreställningar och regleringar som på olika sätt påverkar sätten som vi ser ut och hur vi använder våra kroppar - frivilligt som ofrivilligt.¹¹³

I sin forskning om Guerilla Girls menar Ann Teresa Demo att de genom juxtapositioner eller sammansättningar av till synes oförenliga bilder på så vis stör de associationer som upprätthåller patriarkatet; så som exempelvis sammankopplingen mellan femininitet, passivitet och underordning.¹¹⁴ På samma vis förstår jag Pussy Riots visuella representationer av genus som sammansättningar av mer eller mindre oförenliga eller ovanliga bilder som ett genusparodiskt störande av stereotypa sammankopplingar så som exempelvis mellan kvinna - passivitet eller kvinna - kyskhet. Jag utläser detta dels genom ovanbeskrivna sätt att använda sig av aggressiva och slagsmålsinspirerade kroppsrörelser - men också genom sättet på vilket de upprepat använder sig av explicit sexuellt laddat kroppsspråk på ett icke-konventionellt sätt i sina musikvideor. I Pussy Riots filmer gör de vid flertalet tillfällen explicita sexuella rörelser som för tankarna till exempelvis samlag eller masturbation.¹¹⁵ Ett exempel på detta ser vi i film nr 2 då tre medlemmar ur Pussy Riot befinner sig i skyltfönstret till en klädbutik. Samtidigt som två av dem står och

---

¹¹¹ Butler, Judith 2007: s.9

¹¹² Butler, Judith 2005: s.59

¹¹³ Butler, Judith 2007: s.29

¹¹⁴ Demo, Anne Teresa 2000: s.140

¹¹⁵ Se samtliga filmer utom film nr 3

spelar på elgitarrer och ”headbangar” står en annan medlem i mitten och tar sig själv på sitt kön medan hon gör juckande kroppsörelser ut mot fönstret riktat mot de som eventuellt passerar eller bevittnar dem.¹¹⁶ I samtliga filmer förutom film nr 3 gör en eller flera av Pussy Riots medlemmar ”juckande” kroppsörelser som jag här väljer att benämna som ”sätta-på-örelser” i brist på bättre formulering.¹¹⁷ Dessa kroppsörelser för tankarna till den ”aktiva” personen i en sexualakt eller den som ”sätter på” sin partner. Även om en kvinna kan ”sätta på” sin partner i såväl heterosexuella som queera sammanhang och representationer så utgår jag ifrån att det i traditionella heteronormativa könsroller sällan är så som en kvinna representeras eller förväntas bete sig för att uppfylla föreskrifter om ”rätt sexuellt beteende”. Pussy Riot är i sina kroppsörelser dem som ”sätter på” - de tar för sig, de är aktiva och de gör kroppsörelser som kan indikera att de inte nödvändigtvis har heterosexuella begär, jag förstår därför dem som lite queera. Jag utgår här ifrån Butlers teorier om kön och sexualitet (beskrivet i kapitel 4.5 och 4.6) där hon menar att det finns vissa kulturellt sanktionerade sexuella praxisformer (en heterosexuell begärsstruktur) och könsidentiteter som anses ”naturliga” och legitima och att dessa skapar normer och föreställningar som påverkar våra språkliga och kroppsliga handlingar.¹¹⁸ Pussy Riots upprepande av ovanbeskrivna lite queera avvikande visuella representationer kan därför förstås som en genusparodi av en kulturellt sanktionerad bild där det kvinnliga subjektet representeras som (sexuellt) ”passiv”/mottagande, kysk och ”förväntat” heterosexuell/heteronormativ. Det blir således också ett utökande av det kvinnliga subjektets sexuellt laddade språkliga och kroppsliga handlingar.

För att förstå detta ytterligare kan vi även utgå ifrån Julia Downes forskning om queerfeministiska aktörer och deras motståndsstrategier beskrivet i teoriavsnittet (3.2). Där beskrivs hur dessa strategier ofta innefattar erotik, passion, uppkäftighet och bångstyrighet i avsikt att förlöjliga den patriarkala makten. Fokus i dessa strategier ligger på att omformulera vad det innebär att vara kvinna genom ett utökande av ”sätt att vara” kvinna¹¹⁹ samt att skapa medvetenhet kring det tvång och den inskränkning som ”heterofemininiteter” innebär för tjejer och kvinnor. Downs menar att de s.k ”tjejbanden” under 1990-talets Riot Grrrl-era utmanade de kulturellt sanktionerade representationerna av en

---

¹¹⁶ Se film nr 2 vid 0:15

¹¹⁷ Se samtliga filmer utom film nr 3

¹¹⁸ Butler, Judith 2007: s.9

¹¹⁹ Downes, Julia 2009: s.29f

vacker ”hetero-femininitet” genom att de aktivt använde sig av ”fulhet” i sina texter, bilder, röster, språk, sexualitet och i användandet av sina kroppar.¹²⁰ Jag menar att detta aktiva användande av ”fulhet” genom sina kroppar och sin sexualitet är applicerbart även på Pussy Riots visuella representationer då även de på olika sätt avviker från dominerande representationer om vad som anses vara en vacker eller sexig kvinna. Jag menar att det går att se en slags ”fulhet” i Pussy Riots filmer genom att de anspelar på en slags ”ful-sex” snarare än att bete sig på sätt som en tjej eller kvinna ”förväntas” för att passa in i dominerande diskurser om skönhet och sexualitet. Att stå och ”jucka” och ta på sitt kön eller att upprepat göra ”sätta-på-rörelser” anser jag inte hör till de vanligtvis förekommande representationerna där kvinnor anspelar på sex och sexualitet. Extra tydligt blir detta anspelande på ”fulhet” eller på ”ful-sex” då Pussy Riot befinner sig på platser så som på catwalken, i skyltfönstret och i klädbutikerna så som vi kan se i film nr 2.¹²¹ Samtliga dessa platser väcker associationer hos mig gällande dominerande skönhetsideal och den typ av sex eller sexanspelande som säljer eller som skall locka till konsumtion. Skyltdockor i ett skyltfönster eller modeller exempelvis på en catwalk anspelar på normativa skönhetsideal och/eller en normativ sexighet som vi uppmuntras till att anamma och vilja konsumera - men det inte är dessa visuella representationer av genus som Pussy Riot kommunicerar i sina musikvideor. Som åskådare slås jag av det ovanliga och uppseendeväckande i dessa representationer – så här tenderar jag inte se kvinnor/tjejer anspela på sex. Det väcker frågor hos mig kring vilka föreställningar om kvinnor/tjejer och sexualitet som är kulturellt sanktionerade och vars språkliga och kroppsliga handlande som uppmuntras till på olika sätt i det konsumtionssamhälle vi lever i. Genom att lyfta detta vill jag påvisa att det går att förstå Pussy Riots visuella representationer som ett motstånd gentemot traditionella och kulturellt sanktionerade representationer av sexualitet, skönhet och ”feminint utseende” – dvs. de sätt som tenderar att representeras i exempelvis reklam-, skönhets- och modeindustrin. Pussy Riots visuella representationer går också att förstås som ett genusparodiskt motstånd mot representationer där det kvinnliga subjektet ofta porträtteras som sexualiserat men som passivt objekt snarare än ett aktivt subjekt och mot bilden av kvinnan som ”den kyska modern”.

---

¹²⁰ Downes, Julia 2009: s.57

¹²¹ Se film nr 2

I Jagudinas avhandling presenterades hur denna bild av ”den kyska modern” är och har varit en aspekt av den traditionella kvinnorollen såväl under sovjettiden som i det post-sovjetiska samhället.¹²² Genom den ”placera kvinnorna i hemmet”-diskurs som Jaudina benämner som ”redomestication” skulle kvinnor i det post-sovjetiska samhället ”skyddas”¹²³ och deras självförverkligande skulle ske bland annat genom att uppfylla normer om ”feminin skönhet” samt att fokusera på familjen, att ta hand om sin man och sina barn.¹²⁴ Pussy Riots visuella representationer är på flera avseenden avvikande gentemot denna traditionella kvinnoroll. Ett exempel som jag menar är tydligt i sitt bildspråk är i film nr 1 som utspelar sig på olika platser i Moskvas tunnelbana och kollektivtrafik. Dels står de placerade på en hög ställning mitt i perrongen och dels står de uppe nära taket i ett slags urgröpt valv. I denna film får vi se hur en av medlemmarna i Pussy Riot vid två olika tillfällen har en kudde instoppad under klänningen och på så vis ser höggravid ut. Sedan tar hon sig för magen som om hon hade födslovärkar och drar fram en kudde från under sin klänning. Vid ett tillfälle kastar hon ut den ”nyförlösta” kudden hel ut över åskådarna och vid det andra tillfället river hon sönder kudden för att sedan kasta ut dunet ut över kanten på ställningen och för att singla ner över dem som nedanför och bevittnar dem. Jag menar att detta går att förstås som en kritik/motstånd mot den dominerande genuskursens kvinnoroll där en ”äkta kvinna” utmålas som en ”kysk moder” som uppmuntras till att fokusera på ”naturliga feminina sysslor” i hemmet så som att ta hand om man och barn.

6.2 De spektakulära ockupanterna

I teoriavsnittet om dekonstruktion (4.5) beskrev jag hur det går att dekonstruera en diskurs genom att till exempel bygga om texter och byta ut ett subjekt mot ett annat för att visa på förutfattade meningar. Detta anser jag går att applicera på alla fem musikvideor då det i samtliga filmer upprepas visuella representationer av hur oväntade subjekt intar eller ockuperar oväntade platser under oväntade former. Detta menar jag kan förstås som dekonstruktiv och rekonstruktiv praktik genom att Pussy Riot via dessa visuella representationer på så vis påvisar våra förutfattade meningar om vem som får och kan inta dessa platser och på vilket sätt detta kan göras.

---

¹²² Jagudina, Zaira 2009: s.137

¹²³ Ibid. s.138

¹²⁴ Ibid. s.141

I samtliga fem av Pussy Riots musikvideor ännar de offentliga platser och gör på spektakulära sätt dem till sin scen. Med spektakulärt menar jag att de på de offentliga platserna intar oväntade "scener" så som exempelvis uppe på en ställning mitt på en tunnelbaneperrong¹²⁵, uppe på en glasmonter med en utställningsbil i¹²⁶, framme på scenen i Rysslands största katedral¹²⁷, på taket vid ett fängelse¹²⁸ osv. Det spektakulära ligger inte enbart i att de överhuvudtaget intar dessa offentliga platser utan också i det sätt på vilket de gör det. Kombinationen av Pussy Riots utseende, de sätt som de rör på sig, den rekvisita som de använder och de scener som de intar menar jag resulterar i avvikande visuella representationer av hur kvinnor/tjejer tar plats i det offentliga rummet som jag menar är en antibild till "redomestication"-diskursen som vanligen placerar kvinna i den privata sfären - i hemmet där hennes fokus skall ligga på "typiskt feminina sysslor" istället för att arbeta eller hålla på med exempelvis politik.

De platser som Pussy Riot har valt för sina inspelade aktioner/musikvideor är Röda Torget, Moskvas tunnelbana och kollektivtrafik, ett exklusivt shoppingstråk/butiker, ett fängelse/en arrest samt Frälsarkatedralen i Moskva. De är alltså ytterst offentliga platser som på olika sätt går att förstås som politiska och nedan följer tre kortare exempel.

Röda torget är ett av UNESCO's världsarv och där finns Kreml som är Rysslands historiska och nutida maktcentra och det är en plats där viktiga historiska och politiska händelser har utspelat sedan 1300-talet.¹²⁹ Där ligger bland annat den ryska presidentens officiella residens samt flertalet palats och kyrkor.¹³⁰ Platsen medför därmed associationer till religion och till politisk makt, såväl historiskt som nutid. Jag vill även hävda att denna plats med sina karaktäristiska och igenkännbara byggnader, så som exempelvis Vasilijkatedralen, i internationellt perspektiv kan ses som en visuell symbol för nationen Ryssland. I film nr 4 får vi se hur Pussy Riot intar Röda torget genom att de klättrar upp på en stor cirkulär stenvmur eller ett stenmonument. Runt omkring dem är ett öppet, grått och relativt folktomt torg, snön ligger på marken och Vasilijkatedralen syns upprepat i bakgrunden. Väl uppe på stenvmuren står 7-8 medlemmar ur Pussy Riot. I sina

---

¹²⁵ Se film nr 1

¹²⁶ Se film nr 2

¹²⁷ Se film nr 5

¹²⁸ Se film nr 3

¹²⁹ Unesco World Heritage List: Kreml and Red Square, Moscow

¹³⁰ Official Site of the Russian National Tourist Office: Moscow's Kremlin

färgklada kläder och balaklavas sticker de ut ifrån den kalla och snöiga omgivningen. En medlem vevar med en stor lila flagga som pryds av en feministsymbol, några tänder bengaliska eldar och samtliga gör upprepat sina typiska ”slagsmålsrörelser” och sina sexuellt implicerande ”sätta-på-rörelser”.¹³¹

I film nr 5 intar flera medlemmar ur Pussy Riot det stora altaret längst fram i Frälsarkatedralen i Moskva. Katedralen är Rysslands största ortodoxa kyrka och är en plats med stor historisk, nationell och politisk betydelse. Dagens katedral invigdes år 2000 och är en exakt replik av den tidigare katedralen från 1883 som demolerades på 1930-talet av den sovjetiska staten som istället byggde en swimmingpool på platsen.¹³² En katedral eller en kyrka föder associationer till bland annat religion och till föreskrifter om uppförande, etik, moral och kyskhet. Framme på altaret i denna stora katedral, omgivna av guld och religiösa ikoner, tända ljus och kyrkobesökare varvar de färgglada och maskerade medlemmarna i Pussy Riot sina ”slagsmålsrörelser” i form av bland annat sparkar och knytnävsslag med att falla på knä med armarna framför sig som om de föll i bön. Ett par medlemmar gör korstecken för sina bröst och faller sedan återigen ner i ”böneställning” - för att sedan resa sig upp och fortsätta att ”headbanga” och slå med knytnävsslag.¹³³

Ett annat exempel är då Pussy Riot i film nr 2 befinner sig i vad som ser ut att vara ett exklusivt shoppingstråk där märken som Jaguar, Prada, Fendi, Cartier, Dior och Chanel går att skymta i bakgrunden. I musikvideon intar de olika platser som har tydliga associationer till kapitalism, konsumtionssamhället, status, lyx, rikedom och skönhetsideal. Vid några tillfällen i musikvideon befinner sig medlemmar ur Pussy Riot i en klädbutik där de står omgivna av förgyllda möbler, stormönstrade tapeter, tak-kronor och av varor som ser exklusiva ut. Där tar de på sig pälsvästar som hänger till försäljning i butiken, varor som ger mig associationer till lyx och status. Väl iklädda dessa pälsar knuffas de och kastar sig in i varandra på ett sätt som jag menar snarare liknar hur det kan se ut i en publik under exempelvis en punk- eller hardcorekonsert.¹³⁴ I samma musikvideo intar tre medlemmar ur Pussy Riot en catwalk där det pågår en modevisning.

---

¹³¹ Se film nr 4

¹³² Moscow International Portal: Convents, Cathedrals and Churches

¹³³ Se film nr 5 exempelvis 0:04 och 0:14

¹³⁴ Se film nr 2 exempelvis 0:48 och 0:54

Modellerna står kvar på scenen samtidigt som Pussy Riot bland annat sätter eld på vitt pulver, sprutar med brandsläckare och vevar med rosa ballonger.¹³⁵

Beskrivningen över hur Pussy Riot intar oväntade platser, dessa platsers eventuella symboliska konnotationer och på vilka sätt de intar eller ockuperar dem på oväntade sätt skulle kunna fortgå mycket längre, vara mer detaljerat och inkludera samtliga fem musikvideor. På grund av tids- och utrymmesbegränsningar nöjer jag mig med att ge ovanstående exempel för att tydliggöra på vilka grunder jag kallar Pussy Riot för spektakulära ockupanter. Genom övertagandet av dessa offentliga platser på det extraordinära och kaosartade sätt som de gör det på menar jag att det är lätt att uppfatta dem som malplacerade, som att de inte passar in eller ”hör hemma” där. Jag menar att dessa visuella representationer därmed är dekonstruktiva då de påvisar dessa förutfattade meningar hos mig som åskådare. De är också rekonstruktiva genom att de visar på att ”så här kan det också gå till!” de är således visuella representationer som visar på alternativ till den dominerande diskursens ”sanningar.”

Jag utläser i dessa visuella representationer ett motstånd mot en dominerande genuskurs som inte uppmuntrar kvinnor till att hålla på med politik och/eller ta plats i det offentliga rummet. Dessa visuella representationer kommunicerar ett uppkäftigt och bångstyrt ickelegitimerande av ovanbeskrivna diskursiva och ”könade” inskrivningar av den ryska kvinnan som hemmahörande i den privata sfären. Jag utläser också ett ickelegitimerande av dessa platser och dess symbolik i sig samt av dem som kan tänkas utöva makt därigenom (så som exempelvis religiösa, politiska och ekonomiska makthavare). För denna förståelse hämtar jag inspiration i hur Julia Downs beskriver att queerfeminismens motståndsstrategier bygger på anarkistiska och bångstyra element och vars fokus ligger på att avväpna och förlöjliga den patriarkala makten och dem som därigenom utövar makt (se avsnitt 3.2).¹³⁶ Relevant för min analys är också Downs beskrivning av att det har varit och är en viktig del av hbtq-/queerfeministisk aktivism att erövra det offentliga rummet som hon menar annars är dominerat av privilegier för det maskulina och det heterosexuella.¹³⁷ Om dominerande genuskurs i Ryssland sprider en stereotyp och mer klassisk bild av att kvinnor skall stanna i hemmet snarare är att ta plats

---

¹³⁵ Se film nr 2 exempelvis 0:38 och 0:43

¹³⁶ Downes, Julia 2009: s.30

¹³⁷ Ibid. s.47

i det offentliga rummet och syssla med politik så menar jag att Pussy Riots visuella representationer av genus hör till motsatsen. Genom spektakulära och oväntade ockupationer av det offentliga rummet skapas ett dekonstruktivt och rekonstruktivt motstånd mot den ”domesticerade” kvinnorollen. Rekonstruktionen består bland annat uti att samtliga fem musikvideor kommunicerar alternativa representationer av hur kvinnor kan ta plats och göra sina röster hörda i det annars maskulint dominerade offentliga rummet.

6.3 Diskussion om potentiella konsekvenser och effekter

Hillevi Lens Taguchi beskriver hur den feministiska poststrukturalistiska förståelsen av subjektets konstituerande bygger på att subjektet skapas inom diskursens ramar men att subjektet (dock påverkad av diskursen) kan besitta förmågan att *ifrågasätta, göra motstånd mot och förändra diskursen*.¹³⁸ Det är just detta ifrågasättande av och motstånd mot den ryska genusediskursen som jag utläser i Pussy Riots visuella representationer av genus i samtliga musikvideor. Intressant här är den möjliga effekten av ifrågasättandet och motståndet - att diskursen också potentiellt kan *förändras*. Jag har i detta analyskapitel gett olika exempel på hur jag utläser att Pussy Riots visuella representationer av genus utmanar och gör motstånd mot den dominerande ryska genusediskursen. Vad kan då dessa avvikande visuella representationer potentiellt få för effekter och konsekvenser?

I teoriavsnittet (4.5) beskrev jag det för uppsatsen grundläggande teoretiska antagandet som går ut på att de egenskaper, värderingar eller ”sanningar” som vi fäster vid ”kön” är diskursiva konstruktioner. Dessa konstruktioner går ut på att vi *upprepar* olika representationer av genus – att vi *ständigt* iscensätter identitetspositionerna ”kvinna” eller ”man”.¹³⁹ En genusediskurs upprätthålls således om vi forstätter att ständigt upprepa ”kvinna” eller ”man” helt enligt diskursens normer – och den utmanas om vi upprepar annorlunda så som jag utläser i Pussy Riots musikvideor. Den feministiska poststrukturalistiska förståelsen av subjektets konstituerande och Butlers performativitetsbegrepp hjälper mig att förstå ”könade” konstruktioner eller könsroller som ”icke-fixerade”. De är inte fixerade för att vi som agentiska subjekt delvis kan välja

---

¹³⁸ Lenz Taguchi, Hillevi 2004: s.16 (egen kursivering)

¹³⁹ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.77f (egen kursivering)

att interagera och kommunicera annorlunda. Häruti finns möjligheter till motstånd som potentiellt också kan bidra till en förändring eller förskjutning av könsrollerna.

Jag har beskrivit vad jag utläser som en genusparodi av bilden av den ”riktiga kvinnan” bland annat genom användande av ”fulhet” eller ”ful-sex”, vad jag benämner som ”superhero drag” och genom spektakulära ockupationer av det offentliga rummet. Denna genusparodi manifesteras i Pussy Riots visuella representationer igenom deras kläder, accessoarer, kroppsspråk samt deras okonventionella användande av attribut och val av platser för skapandet av olika scener för sina aktioner. Via sina musikvideor menar jag att Pussy Riot således kommunicerar annorlunda sätt att iscensätta genus på. Dessa avvikande visuella representationer av genus kan förstås som motstånd mot de diskursiva konstruktioner som i en mer traditionell genuskonstruktions ”bestämmer” vilka egenskaper, värderingar eller ”sanningar” som fästes vid det kvinnliga subjektet. Med stöd i Zaira Jagudinas forskning (se avsnitt 3.1) menar jag att den ryska dominerande genuskonstruktionen kan sägas fästa egenskaper så som exempelvis icke-politisk, kysk, moderlig och omhändertagande vid den ryska kvinnan samt tillskriva henne ett ”av naturen givet” behov av att vara feminin och vacker. Pussy Riots visuella representationer av genus avviker markant från ovanbeskrivna ”sanning” om det kvinnliga subjektet. Denna ”sanning” om hur kvinnor ”bör vara”, ”är” eller ”ser ut” blir utmanad igenom olika sammanslagningar av till synes oförenliga eller åtminstone oväntade bilder i samtliga fem musikvideor. I Pussy Riots visuella representationer sammankopplas det kvinnliga subjektet med såväl stereotypiskt feminina uttryck så som blommiga färgglada klänningar som med aggressivitet, slagsmål, uppror, att vara sexuellt aktiv och lite queer, att på spektakulära sätt ta plats i det offentliga rummet som politiska aktörer osv. Denna mer okonventionella kombination av utseende och handlingar avviker gentemot de egenskaper eller de ”sanningar” som tillskrivs det kvinnliga subjektet i den ryska genuskonstruktionen så som den är beskriven i Jagudinas forskning. På så vis skapas det via Pussy Riots visuella representationer ett slags störningsmoment vis-à-vis normen och de kulturellt sanktionerade könsrollerna. Genom dessa visuella representationer kan Pussy Riot på så vis förstås ladda ”kvinna” med en förändrad, splittrad och vidgad innebörd och de går därför att förstås i termer av dekonstruktion och rekonstruktion. I teoriavsnittet (4.5) beskrev jag hur dekonstruktion är en process som kan visa på hur de dominerande

och etablerade diskurserna i samhället kunde ha sett ut på ett annat sätt.¹⁴⁰ I min analys har jag försökt visa på hur Pussy Riots visuella representationer kan förstås som dekonstruerande och rekonstruerande av den ryska genuskursen och dess könsroller genom att de upprepar avvikande visuella representationer av genus och på så sätt visar att kursen kunde ha blivit konstruerad på ett annat sätt och den kunde ha inbegripit andra värden och normer.

I samtliga fem musikvideor utläser jag att människor runt omkring Pussy Riot ser mer eller mindre chockade och förvånade ut. Vakter står tillsynes handfallna¹⁴¹ och äldre damer tar sig chockat för bröstet.¹⁴² Människor som kanske förväntade sig att se en modevisning, eller som eventuellt var på väg till eller från jobbet med tunnelbanan, som gick på en shoppingtur eller som kanske skulle praktisera sin tro i kyrkan bevittnar istället hur flera maskerade, vilt dansande, sparkande, ”juckande” och spelande och sjungande kvinnor i färgglada kläder och masker tänder eld på vitt pulver, sprutar med brandsläckare, tänder bengaliska eldar, kastar omkring med ballonger eller sprutar med konfetti, fejkar ”födsel” och river sönder dunkuddar, slår med slipsar och med mick som om de vore piskor¹⁴³ osv. Människor som syns i musikvideorna verkar inte förstå vad det är som de ser eller vad som händer, de stannar upp och filmar eller fotograferar, skrattar och pekar eller stirrar tillsynes oförstående och chockade. En åskådare, så som jag själv, som bevittnar musikvideorna får också ta del av en mängd olika visuella intryck och kontrasterande bilder som jag menar skapar en känsla av ”oj, vad är det som händer här?!”. Kombinationen av Pussy Riots okonventionella utseende kroppsrörelser, attribut/rekvisita och scener/platser för sina aktioner menar jag resulterar i ambivalenta och ibland motsägelsefulla bilder och representationer av det kvinnliga subjektet vis-à-vis normen.

Genom att Pussy Riot i sina visuella representationer gör genus på ett sätt som inte rättar sig efter den dominerande genuskursen och dess kulturellt sanktionerade tal- och kroppshandlingar kan de upplevas som ambivalenta och obegripliga. Jag lutar mig här mot Judith Butler, Stuart Hall och Mary Douglas teorier som jag beskrivit i teoriavsnittet

---

¹⁴⁰ Lenz Taguchi, Hillevi 2004: s.189

¹⁴¹ Se exempelvis film nr 1 och 2

¹⁴² Se exempelvis film nr 5

¹⁴³ Se exempelvis film nr 1 och 2

(4.7). Jag förstår Pussy Riots visuella representationer som att de kan falla ”mellan stolarna” eller utanför det kulturellt igenkännbara eller accepterade. Inspirerad av Douglas teorier om ”in-betweens” eller ”ambiguous things”¹⁴⁴ menar jag att jag Pussy Riot sprider visuella ”in-between” representationer som potentiellt kan skapa förvirring, osäkerhet och kan verka hotande. En konsekvens av detta är att Pussy Riot på så vis genom dessa visuella ”in-between” representationer kan skaka om den kulturella ordningen som vanligtvis försöker definiera tjejer och kvinnor: hur de skall se ut, hur de skall röra sig, vart de får ta plats eller hur de får ta den platsen.

Hur Pussy Riots avvikande visuella representationer av genus mottages och förstås är självfallet kontextbundet och har på inget sätt en självklar utgång. Dessa visuella representationer kan förstås som ett genusparodiskt utökande av sätt att ”vara kvinna”. En möjlig konsekvens av detta är att det kan inspirera till att fler vågar/kan/vill bryta mot genusnormer och de vedertagna ”sanningar” och olika ”könsegenskaper” som tillskrivs kvinnor eller män – eller att vad som anses ”naturligt” och ”äkta” kvinnligt respektive manligt nyanseras. En annan potentiell konsekvens av dessa kan även vara att de inte alls uppfattas som legitima nya sätt att ”vara kvinna” på utan att de enkom uppfattas som avvikande, konstiga och ”misslyckade” kvinnor – som något hotande som skall rensas eller stötas bort. För att förstå detta kan vi utgå från Judith Butler som menar att de som gör genus på ett enligt normerna ”misslyckat” sätt riskerar att stötas ut och/eller uppfattas som obegripliga och avvikande.¹⁴⁵ Vi kan också utgå från Stuart Hall som menar att det som faller utanför det kulturellt igenkännbara och accepterade riskerar att laddas med negativa känslor och anses smutsigt, farligt eller tabu.¹⁴⁶ En möjlig konsekvens är således att Pussy Riot genom dessa avvikande representationer av genus kan laddas med negativa känslor och anses farliga. Pussy Riots visuella representationer av genus står likt den forna bilden av den androgyna ”sovjetkvinnan” i stark kontrast till dagens dominerande genusdiskurs och bild av hur en ”riktig kvinna” skall vara. Likt Jagudina beskrev att den forna sovjetkvinnan i den post-sovjetiska genusdiskursen i media beskrevs som ”överemanciperad” och samtidigt gavs skulden för olika sociala problem så som exempelvis skilsmässor, mäns alkoholism eller ungdomshuliganism¹⁴⁷ riskerar även Pussy Riot att

---

¹⁴⁴ Lilja, Mona 2007: s.147

¹⁴⁵ Butler, Judith 2007: s.19

¹⁴⁶ Hall, Stuart 1997: s.258

¹⁴⁷ Jagudina, Zaira 2009: s.136

laddas med negativa konnotationer och associationer.

Slutligen har jag i denna analys funnit inspiration i hur Julia Downs i sin forskning menar att de s.k. tjejbanden i 1990-talets Riot Grrrl- era återerövrade sina egna kroppar på sätt som gör dessa kvinnokroppar till slagfält där de förde krig mot den konventionella femininitetens förtryckande begränsningar.¹⁴⁸ I Pussy Riots visuella representationer av genus utläser jag likt Downs att även Pussy Riots kvinnokroppar kan förstås som en central del i ett diskursivt och genusparodiskt motstånd mot den traditionella och dominerande ryska genusediskursens könsroller. Deras kvinnokroppar går således att förstås som diskursiva slagfält där det utspelar sig en kamp om att få representera och om att tänja på den dominerande genusediskursens gränser för vad som är tillåtet, tänkbart och möjligt.

7. Slutsats

Syftet med den här studien var att utifrån en diskursanalytisk ansats studera hur genus konstrueras och representeras visuellt i Pussy Riots musikvideor samt ur ett motståndsperspektiv analysera hur dessa visuella representationer förhåller sig till dominerande könsroller och genusediskurs i Ryssland.

Min slutsats är att Pussy Riot genomgående i sina fem musikvideor kommunicerar visuella representationer som på olika sätt kan förstås som avvikande ifrån konventionella könsroller och normer om hur en ”riktig kvinna” förväntas beted sig eller se ut. Detta tar sig uttryck igenom Pussy Riots icke-konventionella utseende i form av kläder, attribut och kroppsrörelser, deras bruk av spektakulär och symbolisk rekvisita samt deras val att tillfälligt ockupera oväntade och symboliska platser under sina aktioner. I Pussy Riots visuella representationer sammankopplas ”kvinna” eller ”tjej” med såväl blommiga färgglada klänningar som med aggressivitet, slagsmål, uppror, att vara sexuellt aktiv och lite queer samt att på spektakulära sätt ta plats och ockupera det offentliga rummet. Detta menar jag resulterar i oväntade visuella ”in-between” representationer av genus som potentiellt kan skaka om den kulturella ordningen som vanligtvis försöker definiera tjejer och kvinnor: hur de skall se ut, röra sig, vart de får ta plats eller hur de får ta den platsen.

---

¹⁴⁸ Downes, Julia 2009: s.57

I samtliga av Pussy Riots musikvideor utläser jag visuella representationer där kvinnokroppen går att förstås som en central del i ett dekonstruktivt och genusparodiskt motstånd mot den traditionella genusdiskursens bilder av vad som konstituerar ”en riktig kvinna”. Jag förstår detta genom att Pussy Riot med bland annat sina kroppar som verktyg kommunicerar alternativa representationer gentemot dominerande diskursiva ”sanningar” om det kvinnliga subjektet. Jag finner dessa visuella representationer direkt kontrasterande till och utmanande av den dominerande ryska genusdiskursens mer traditionella könsroller. Med detta avser jag de normer där kvinnan förväntas ”av naturen” fokusera på att vara feminin, vacker eller kysk. Där hennes självförverkligande anses komma ifrån att ta hand om familjen och befinna sig i den privata sfären snarare än att ta plats i det offentliga rummet och syssla med politik

En genusdiskurs upprätthålls om vi forstätter att ständigt upprepa ”kvinna” eller ”man” helt enligt diskursens normer – den utmanas och kan potentiellt förändras om vi upprepar genus annorlunda. Jag menar således att Pussy Riots avvikande representationer av genus utmanar, ifrågasätter och försöker omförhandla den etablerade ryska genusdiskursen och de egenskaper som genom den tillskrivs en ”äkta kvinna”. Hur dessa avvikande visuella representationer av genus mottages och förstås är självfallet kontextbundet och har på inget sätt en självklar utgång. En konsekvens kan vara att Pussy Riot laddas med negativa konnotationer och känslor - att de enkom ses som ”misslyckade kvinnor” gentemot bilden av den ”riktiga kvinnan”. Dock kan de även potentiellt utmana den dominerande genusdiskursen, ”rucka” på dess könsroller och visa på alternativa sätt att se ut, bete sig, ta plats osv. Detta kan inspirera till att fler vågar/kan/vill bryta mot de vedertagna ”sanningar” och olika könsegenskaper som tillskrivs kvinnor eller män – eller att vad som anses ”naturligt” och ”äkta” kvinnligt respektive manligt nyanseras.

8. Reflektioner kring mitt arbete

Det går självfallet att diskutera denna studies omfång - vad kan egentligen fastslås genom att endast analysera fem Youtubefilmer? Mitt analysmaterial består utav fem filmer som vardera är cirka 1-2 minuter långa. Jag är medveten om att detta underlag går att uppfattas som ringa, dock menar jag att dessa filmer innehåller en stor mängd visuella intryck och visuell information som kan tolkas och analyseras från olika angreppssätt och

olika detaljerat – dessa visuella representationer går att analyseras utifrån en mängd olika perspektiv vilket jag anser gör mitt analysmaterial till allt annat än ringa. Jag anser även att jag besvarar studiens syfte, att utifrån en diskursanalytisk ansats se vilka visuella representationer av genus som finns i dessa musikvideor samt att titta på dessa ur ett motståndsperspektiv.

För att kunna göra en mer omfattande analys av hur det går att förstå och tolka Pussy Riots representationer mer generellt i detta material krävs helt andra tids- och utrymmesförutsättningar än vad jag har till mitt förfogande. Om studien skulle utökas, vilket jag lägger fram som förslag, anser jag att även andra perspektiv än genus vore intressanta att analysera. Utöver att endast utgå från ett genusperspektiv menar jag att det även vore önskvärt med ett mer inkluderande angreppssätt. Exempelvis kan detta ske genom att analysera filmerna och de visuella representationerna ur ett intersektionellt perspektiv där även andra identitetskategorier inkluderas i analysen, så som exempelvis mer fokus på sexualitet eller på klass, funktionsduglighet, ålder, etnicitet etc. En utökad forskning kan exempelvis överge min avgränsning att endast titta på visuella representationer och därmed även inkludera analys av Pussy Riots låttexter och musik. Pussy Riots val av platser i sina musikvideor har berörts i min analys, detta har dock inte skett i den omfattning som jag vid andra tids- och utrymmesförutsättningar hade önskat. Dessa platser är vid en första anblick till synes ytterst symboliska och vore intressanta att analysera mer ingående – ur såväl det för uppsatsen valda diskurs- och genusperspektivet som ur andra perspektiv.

En kritik som brukar uppmärksammas i samband med diskursanalyser är att jag som forskare inte kan vara helt objektiv eftersom jag likt alla andra påverkas av de diskurser som finns runt oss och att detta kan påverka studien. Eftersom att vi alla är präglade av de olika diskurser vi lever i, av vårt samhälle, vår utbildning, vår uppväxt, våra vänner osv. går det inte att vara helt objektiv.¹⁴⁹ Vid studier av diskurser har forskaren alltid någon form av koppling eller förhållande till diskurserna. Jag är själv feminist från en västerländsk kultur, jag är ungefär i samma ålder som Pussy Riot och jag är skolad i en viss akademisk skola. De teoretiska glasögon som jag har haft på mig under detta arbete överensstämmer delvis med de teoretiker som Pussy Riot säger sig inspireras av. Pussy

---

¹⁴⁹ Bergström & Boréus 2005: s.40

Riot ser sig själva som av europeisk kultur, de har uttalat funnit inspiration i många västerländska feministiska tänkare och teoretiker samt inspirerats av västerländsk feminism à la 1990-talets Riot Grrrl band. Jag är därför av åsikten att det vore ytterst intressant med en analys av samma material utifrån helt andra teoretiska glasögon gjort av någon som inte har lika många ”gemensamma nämnare” med dem som producerat analysmaterialet, dvs. med Pussy Riot.

Jag menar dock att det faktum att vi alla är påverkade av olika diskurser och därmed aldrig kan vara fullständigt objektiva inte är en orsak till att avstå från att göra en studie som denna. Detta eftersom att vår vilja att veta mer och vår kunskapsproduktion är ett viktigt redskap i kampen mot exempelvis förtryckande diskurser och för social hållbar utveckling – därmed menar jag att undersökningar som denna har en viktig samhälllig och vetenskaplig betydelse. Jag som författare till denna text utger mig ej för att vara helt objektiv och detta arbete skall i sig ses som diskursivt i den mening att även detta producerar en viss typ av kunskap och en viss typ av förståelse av det studerade fenomenet. Inte heller menar jag att det i musikvideorna som jag analyserat finns en slags objektiv och essentiell ”sanning” som jag vetenskapligt kan påvisa eller bevisa. Jag vill här hänvisa till Gillian Rose som i sin bok *Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials, second edition* berör olika sätt att göra analyser av visuellt material så som stillbilder och rörliga bilder. Rose avvisar där idén om att det i bilder skulle finnas en essentiell sanning som väntar på att bli funnen och hon hänvisar till ett citat av Stuart Hall:

“/.../ there is no single or ‘correct’ answer to the question, ‘What does this image mean?’
/.../ Since there is no law which can guarantee that things will have ‘one, true meaning’,
or that meanings won’t change over time, work in this area is bound to be
interpretative”¹⁵⁰

Som ovanstående citat påvisar finns det ingen ”sann bestående mening” gömd i bilder. Därför skall även den analys som denna uppsatsen utmynnar i ses som *en* tolkning bland andra möjliga tolkningar. Det är dock min förhoppning och avsikt att mina slutsatser åtminstone kan tjäna som utgångspunkt för en vidare diskussion om Pussy Riot och hur det går att tolka och förstå dem och deras aktioner. I metodavsnittet (5.0) beskrev jag hur Mats Börjesson och Eva Palmblad menar att en diskursanalys aldrig anses vara färdig

---

¹⁵⁰ Rose, Gillian, *Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials*, Sage, London, 2001 s. xiv

utan att nya förslag på förståelse och tolkning av ett fenomen ständigt välkomnas. Vidare menar de att det inom diskursanalys saknas extern måttstock för att avgöra vilken forskningsdesign som är rätt och vilken som är fel - viktigt är dock att forskaren tydliggör sin tolkningsram.¹⁵¹ Jag har försökt att så tydligt som möjligt redovisa för den tolkningsram som ligger till grund för min analys. Presentationen av 1) analysverktygen i teoriavsnittet 2) hur jag gått till väga i metodavsnittet under genomförande samt 3) en tydlig beskrivning av mitt empiriska material bifogat i appendix menar jag gör det möjligt för läsaren att följa mina resonemang och bilda sig en uppfattning om hur mina analyser har genomförts.

Då denna uppsats bygger på ett diskursanalytiskt angreppssätt och på konstruktionistisk teori blir begrepp så som validitet, reliabilitet och generaliserbarhet svårhanterliga och problematiska. Om jag utgår från att all kunskap är socialt konstruerad finns det ingen möjlighet till att avspegla någon slags entydig eller oberoende verklighet som är generaliserbar.¹⁵² Validiteten handlar om huruvida forskaren undersökt det som denne säger sig undersöka och om det inte existerar någon oberoende verklighet så skapar forskaren endast en tolkning och kan ej göra anspråk på att komma med ”sanning”.¹⁵³ Dock kan validiteten också förstås som en fråga om huruvida det material som ligger till grund för min analys kan sägas vara representativt för det jag vill uttala mig om samt om jag redovisar empirin tydligt nog så att läsaren får möjlighet att följa mina påståenden.¹⁵⁴ Validiteten i min undersökning kan också förstås öka genom att jag som forskare tittar på mig själv och min roll i att ”skapa kunskap” och genom att jag tydliggör och ser min historiskt och socialt präglade förförståelse.¹⁵⁵

När det gäller reliabiliteten och min studie menar jag att det är problematiskt därför att reliabilitet handlar om huruvida undersökningen är tillförlitlig och om forskaren varit noggrann i alla led av undersökningens processer och mätningar - så att samma resultat skall kunna uppnås oavsett vem som gör undersökningen om den utförs på samma sätt. Eftersom jag hävdar att jag som forskare inte kan vara helt objektiv och jag inte mäter eller räknar något så är reliabiliteten en fråga som rör tolkning. Det är då viktigt att jag är

---

¹⁵¹ Börjesson, Mats & Palmblad, Eva 2007: s.18

¹⁵² Ibid. s.9

¹⁵³ Winther Jörgensen & Phillips 2000: s.29

¹⁵⁴ Ibid. s.123f

¹⁵⁵ Bergström & Boréus, 2005: s 35

tydlig med hur jag nått mina slutsatser genom att exempelvis underbygga dem med citat eller med välgrundade argumentationer.¹⁵⁶

Det har stundtals i mitt uppsatsskrivande känts som en svårhanterlig metod eftersom den i mångt och mycket är så ”diffus” och relativistisk i sin grund och detta har stundtals skapat osäkerhet kring värdet av mitt arbete – vad kan jag egentligen hävda eller generalisera kring med denna undersökning? När jag väl lyckats släppa det lite väl ”inrutade” tänket har jag kommit till slutsatsen att nyttan av att identifiera och diskutera olika diskurser som finns runt sociala konstruktioner av genus är stor. Detta gäller för de dominerande diskurser som tar sig uttryck genom lagar (juridiska som moraliska) eller genom skol- och utbildningsväsen, vård osv. men också som i detta fall de konkurrerande motdiskurser som exempelvis olika aktörer kommunicerar genom relativt nya kommunikationsmedel så som internet och andra digitala medier. Som jag beskrev i inledningsskapitlet (1.0) så menar forskare att spridningen och tillgången till alternativa idéer, grupper och kontakter ökar globalt tack vare förbättrade kommunikationer och internets utbredning. På så vis sker social förändring i allt mer accelererande grad allteftersom världen ”krymper” och information genom texter, bilder och ljud sprids globalt via internet på sekunder.¹⁵⁷ Pussy Riots musikvideor har sammanlagt setts miljontals gånger via deras officiella Youtubekanal samtidigt som de spridits av andra användare vilket ökar antalet gånger filmerna visats.¹⁵⁸ På så sätt kan aktörer likt Pussy Riot via internet och digitala medier få ut sitt budskap till en stor och bred publik. De kan via digitala medier göra sig till representanter för nya grupper, bygga transnationella ”communitys” och påverka människors idéer och uppfattningar. I fallet med Pussy Riot har nyheten om deras motståndsaktioner och fängelsestraff nått ut långt utanför Rysslands gränser och tydligt är också vilket enormt internationellt stöd de har åtnjutit. Jag menar att den globala och ögonblickliga spridningspotentialen gör att Pussy Riots musikvideor och You tube bör förstås som viktiga medel för motstånd och ett verktyg för ”community building” i det globala civila samhället.

---

¹⁵⁶Bergström & Boréus, 2005: s 35f

¹⁵⁷ Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan 2009: s.13

¹⁵⁸ Pussy Riots officiella Youtubekanal 2012

Referenslista

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny, *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Ordfront, Diss. Stockholm: Univ., 2004, Stockholm, 2004

Ambjörnsson, Fanny. "En rosa revolution i vardagen: Om femininitet, queera strategier och motstånd" i Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan. (red.) *Motstånd*. Liber, Malmö, 2009

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2005

Butler, Judith, *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*, Daidalos, Göteborg, 2007

Butler, Judith, *Könet brinner!: texter*, Natur och kultur, Stockholm, 2005

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (red.), *Diskursanalys i praktiken*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2007

Hall, Stuart (red.), *Representation: cultural representations and signifying practices*, Sage in association with the Open University, London, 1997

Lenz Taguchi, Hillevi, *In på bara benet: en introduktion till feministisk poststrukturalism*, HLS förl., Stockholm, 2004

Lilja, Mona & Vinthagen, Stellan (red.), *Motstånd*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009.

Lilja, Mona, 'Speakings' of resistance: women politicians negotiating discursive power in Cambodia, Peace and Development Research, School of Global Studies, Göteborg University, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2007, Göteborg, 2007

Rose, Gillian, *Visual methodologies: an introduction to the interpretation of visual materials*, Sage, London, 2001

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Forskningsartiklar och avhandlingar

Demo, Anne Teresa *The Guerrilla Girls' Comic Politics of Subversion*, [Elektronisk resurs]: Women's Studies in Communication, 23:2, 133-156. 2000
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07491409.2000.10162566>

Downes, Julia, *DIY Queer Feminist (Sub)cultural Resistance in the UK* [Elektronisk resurs]: Centre for Interdisciplinary Gender Studies, The University of Leeds, Diss. Leeds, 2009
http://etheses.whiterose.ac.uk/2383/1/uk_bl_ethos_522933.pdf

Jagudina, Zaira, *Social movements and gender in post-Soviet Russia: the case of the soldiers' mothers NGOs*, [Elektronisk resurs]: Department of Sociology, University of Gothenburg, Göteborg, 2009
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/20783/1/gupea_2077_20783_1.pdf

Övrigt elektroniskt material

Regeringskansliet, Utrikesdepartementet. UD's Rapport om mänskliga rättigheter, Ryssland 2011 (Hämtad 2013-01-20)
<http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Ryssland>

Amnesty International: Submission to the UN Universal Periodic Review. 2013-02-20
RUSSIAN FEDERATION New laws lead to increased repression of fundamental rights (Hämtad 2013-03-03)
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR46/006/2013/en/b69c5953-136c-4e78-b23a-defa32494a43/eur460062013en.pdf>

Amnesty International 2012-07-24: *Ryssland: Krav från Amnesty - släpp Pussy Riot fria!* (Hämtad 2012-10-18)
<http://www.amnesty.se/nyheter/nyheter/43530/>

Nationalencyklopedin. Sökord: genus (Hämtad 2013-05-14)
<http://www.ne.se>

Unesco World Heritage List: Kremlin and Red Square (Hämtad 2012-11-11)
<http://whc.unesco.org/en/list/545>

Official Site of the Russian National Tourist Office: Moscow's Kremlin (Hämtad 2012-11-11)
<http://www.geographia.com/russia/moscow02.htm>

Moscow International Portal: Convents, Cathedrals and Churches (Hämtad 2012-11-11)
http://moscow.ru/en/guide/entertainment/attractions/monasteries_cathedrals_and_churches/index.php?id4=194

Sveriges Television, Svt Play 2012-10-30 *Hårdare tag mot oppositionella i Ryssland* (Hämtad 2012-11-11)
<http://www.svtplay.se/klipp/441205/hardare-tag-mot-oppositionella-i-ryssland>

Art Info International Edition 2012-08-18: *The History of Pussy Riot, From Activist Art Origins to the Dramatic Trial and Final Sentence*. Författare: Kyle Chayka, Ashton Cooper (Hämtad 2012-10-17)
<http://www.artinfo.com/news/story/820033/the-history-of-pussy-riot-from-activist-art-origins-to-the-dramatic-trial-and-final-sentence>

Dagens Nyheter 2012-10-10: *Pussy Riot-medlem får villkorligt*. (Hämtad 2012-10-18)
<http://www.dn.se/nyheter/varlden/pussy-riot-medlem-far-villkorligt>

Vice 2012: *Meeting Pussy Riot*. Författare: Henry Langston (Hämtad 2012-10-17)
<http://www.vice.com/read/A-Russian-Pussy-Riot>

The Journal 2012-08-18: *Pussy Riot trial reaction: band members' conviction criticised by EU, US*. Författare: Susan Ryan (Hämtad 2012-10-27)
<http://www.thejournal.ie/pussy-riot-trial-reaction-band-members-conviction-criticised-by-eu-us-562953-Aug2012/>

The New York Times 2012-08-22: *Pussy Riot Was Carefully Calibrated for Protest*. Författare: Melena Ryzik (Hämtad 2012-09-13)
http://www.nytimes.com/2012/08/26/arts/music/pussy-riot-was-carefully-calibrated-for-protest.html?_r=0

Digital Journal 2012-08-17 *Global Pussy Riot Demonstrations: 'There is no justice in Russia'*. Författare: Andrew Moran (Hämtad 2012-10-16)
<http://digitaljournal.com/article/330999>

Reuters 2012-11-29 *Russian court bans "extremist" Pussy Riot video*. Författare: Gleb Bryanski (Hämtad 2013-01-06)
<http://www.reuters.com/article/2012/11/29/entertainment-us-russia-pussyriot-idUSBRE8AM0EP20121129>

Dagens Nyheter 2012-12-03 *Blockerad video ökar oron för censur*. Författare: Ingvar Nevéus (Hämtad 2013-01-06)
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/blockerad-video-okar-oron-for-censur>

SPIEGEL Online International 2012-09-03 *Interview with Pussy Riot Leader: 'I Love Russia, But I Hate Putin'*. Författare: Matthias Schepp, översättning Ella Ornstein. (Hämtad 2012-10-10)
<http://www.spiegel.de/international/world/spiegel-interview-with-pussy-riot-activist-nadezhda-tolokonnikova-a-853546.html>

The Guardian UK 2012-08-17 *Pussy riot trial: 'We are representatives of our generation'*. Författare: Miriam Elder (Hämtad 2012-09-16)
<http://www.guardian.co.uk/world/2012/aug/17/pussy-riot-trial-representatives-generation>

The St. Petersburg Times 2012-02-01 *FEMALE FURY*. Författare: Sergey Chernov (Hämtad 2012-09-16)
http://sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=35092

N+1 magazine of politics, literature, and culture 2012-08-13 *Pussy Riot Closing Statements*. Översättning: Bela Shayevich, Marijeta Bozovic, Maksim Hanukai, Sasha Senderovich, Maria Corrigan and Elena Glazov-Corrigan. Editerad översättning: Liora Halperin, Katharine Holt, Vera Koshkina, Ainsley Morse, Rebecca Pyatkevich, Sasha Senderovich, and Bela Shayevich. (Hämtad 2012-09-16)
<http://nplusonemag.com/pussy-riot-closing-statements>

Analysmaterial

Pussy Riots officiella Youtubekanal
<http://www.youtube.com/user/PussRiot?feature=watch>

Film 1: Девчонки из PUSSY RIOT захватывают транспорт 2011-11-06
<http://www.youtube.com/watch?v=qEiB1RYuYXw>

Film 2: Группа Pussy Riot жжет путинский гламур 2011-11-30
<http://www.youtube.com/watch?v=CZUhkWiiV7M>

Film 3: PUSSY RIOT поют политзекам на крыше тюрьмы 2011-12-14
<http://www.youtube.com/watch?v=mmvZbJpYV0I>

Film 4: Pussy Riot на Красной площади с песней ПУТИН ЗАССАЛ 2012-01-20
<http://www.youtube.com/watch?v=yqcmldeC7Ec>

Film 5: Панк-молебен "Богородица, Путина прогони" Pussy Riot в Храме 2012-02-21
<http://www.youtube.com/watch?v=GCasuaAczKY>

Appendix: presentation av empiriskt material

Nedan följer en presentation av mitt empiriska material. Jag försöker inte att i detalj gå in och förklara allt som sker i de fem musikvideorna. Inte heller avser jag teoretisera och analysera allt som jag beskriver i detta avsnitt. Valet av vad som lyfts upp i analysen görs utifrån vad jag anser vara mest tydligt och relevant utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. För läsvänlighetens skull presenteras de fem filmerna nedan genom en uppdelning av varje film i två kategorier: ”Pussy Riot” och ”omgivningen”

Film nr 1

Девчонки из PUSSY RIOT захватывают транспорт

Uppladdad 6/11-2011. Filmen är 2 minuter och 12 sekunder lång. Filmen utspelar sig på olika platser. Dels på perronger i tunnelbanan, uppe i ett valv i väggen som ser ut att vara en ingång/utgång till tunnelbanan samt ute ovan mark uppe på/vid en stillastående trådbuss.

Pussy Riot: På alla platserna som de befinner sig i filmen rör de sig på liknande sätt: de spelar elgitarr, sjunger, juckar, knyter nävarna, slår knytnävslag, dansar, hoppar, headbangar osv. De är alla klädda i färgglada strumpbyxor, klänningar, kängor eller stövlar. En av klänningarna har blommigt mönster, en annan har rosett och volanger som detaljer. Samtliga är maskerade med hjälp av färgglada ”rånarluvor” eller s.k balaklavas i olika färger och de bär ryggsäckar med instrument i. I filmen syns tre medlemmar på de olika platserna, kläderna skiljer sig åt på några av dem beroende på plats. I filmen syns dels hur tre medlemmar tar sig upp på ett par olika höga ställningar som står placerad mitt på varsin tunnelbaneperrong. Ställningarna pryds av en vit banderoll med texten ”Pussy Riot” skrivet i rött, banderollen är även prydd med en tecknad maskerad/figur klädd i klänning med en knuten näve upp i luften. En av medlemmarna har vid två olika tillfällen en kudde instoppad under klänningen och ser på så vis höggravid ut. Uppe på en av ställningarna simuleras en födsel på så vis att hon tar sig för magen och drar sedan fram en kudde. Vid detta tillfälle river hon sönder kudden så att dun kastar ut över perrongen. Tre medlemmar befinner sig också uppe i ett valv vid taket på en plats som ser ut att kunna vara vid en ingång/utgång till tunnelbanan. Även vid detta tillfälle plockar en av medlemmarna fram en kudde från under sin klänning som hon denna gång kastar ut hel.

Uppe i valvet slår en medlem upprepat med en slips som om den vore en piska, de skjuter även med konfettismällare och det flyger dun. Utomhus klättrar tre medlemmar upp på en stillastående trådbuss med passagerare i, väl uppe uppträder de i vanlig ordning med elgitarrer, mick och sina ovannämnda dans- och kroppsörelser.

Omgivningen: då de tar sig upp och börjar uppträda på den stillastående trådbussen med passagerare i står människor vid sidan och tittar på. En dam som står intill bussen sträcker ut handen och gestikulerar upp mot Pussy Riot uppe på busstaket. I en kö av människor som skall gå på en trådbuss (otydligt om det är samma buss som Pussy Riot står på) står människor och tittar, upp mot vad jag förmodar är Pussy Riot. De äldre människorna ser frågande ut. Några ungdomar verkar inte reagera utan går på bussen. Nere i tunnelbanan stannar människor upp på perrongerna och tittar upp mot ställningarna där de tre medlemmarna befinner sig. En kvinnlig vaktliknande person går förbi och tittar snabbt upp mot Pussy Riot, tre vakter eller poliser i uniform står på rad och tittar upp, de ser alla frågande ut och ingen av dem ingriper mot Pussy Riot. Samtidigt ankommer och avgår tunnelbanetågen omkring och nedanför dem och människor kliver av och på. Nedanför valvet vid taket står många människor och tittar upp mot Pussy Riot samtidigt som de tar kort eller filmar, främst med mobiltelefoner. Många ser förvånade eller frågande ut, vissa yngre personer ler eller skrattar och vid ett tillfälle applåderar några av dem.

Film nr 2

Группа Pussy Riot жжет путинский гламур

Uppladdad 30/11-2011. Filmen är 1 minut och 35 sekunder lång. Filmen utspelar sig på olika platser i ett shoppingstråk. Dels uppe på taket till vad som ser ut att vara en bar eller en restaurang, uppe på en utställningsmonter i glas innehållande en bil som står placerad mitt i gatan samt i olika klädbutiker och på en catwalk under pågående modevisning.

Pussy Riot: de rör sig på liknande sätt i hela videon: de spelar elgitarr, sjunger, gör ”juckande” kroppsörelser, knyter nävarna, slår knytnävslag, boxas, slår med sina armbågar, dansar, hoppar, sparkar, springer på plats, ”headbangar” osv. Samtliga medlemmar är klädda i färgglada strumpbyxor, några har blommigt, prickigt eller randigt mönster på klänningarna och samtliga bär kängor eller boots. Alla medlemmar är maskerade med hjälp av olikfärgade balaklavas/rånarluvor. På flera platser i filmen

hänger en vit banderoll med texten "Pussy Riot" skrivet i rött, banderollen är även prydd med en tecknad maskerad figur, klädd i klänning med en knuten näve upp i luften. Från taket på sprutar/kastar de konfetti i regnbågens färger som flyger i luften och ligger omkring dem. Medlemmar sprutar även med en brandsläckare ut från taket mot gatan. Vid ett tillfälle är tre medlemmar i en butik som av de omgivande inredningsdetaljerna att döma ser exklusiv ut. De står i butikens skyltfönster vända mot utsidan och två av dem spelar på elgitarer samtidigt som sångaren i mitten tar sig själv mellan benen och juckar ut mot fönstret och slänger runt med sin mick. Vid ett annat tillfälle tar några medlemmar på sig pälsvästar som hänger i butiken för att sedan hoppa och knuffa in i varandra. I en annan klädbutik klättrar de upp på ett bord fyllt med vikta kläder och spelar. I filmen befinner de sig även på en catwalk där det pågår en modeshow. Pussy Riot intar scenen med rosa ballonger, mickstativ och elgitarer. De kastar vitt pulver omkring sig som sedan antänds. Det ryker och brinner omkring dem samtidigt som en av dem slår med micken som om den vore en piska.

Omgivningen: vid upprepade gånger skymtar märken så som Jaguar, Prada, Fendi, Cartier, Dior och Chanel förbi i bakgrunden. I butikerna står de omgivna av vad som ser ut att vara exklusiva kläder, skor och inredningsdetaljer så som en takkrona, förgyllda möbler och dylikt. Vid flera tillfällen står olika personer och tittar på Pussy Riot med frågande eller förvånade miner. En man som ser ut att vara vakt talar i sin "walkie talkie" samtidigt som han tittar upp mot taket och de tre medlemmarna i Pussy Riot. Då medlemmarna i Pussy Riot tagit sig upp på ett bord med kläder på passerar några unga kvinnor förbi med klädesplagg i handen, tittar upp mot dem och ler samtidigt som de ser förvånade ut då de går förbi. Ute på gatan i shoppingstråket stannar enstaka människor och tittar på och tar kort och/eller filmar. Vid modevisningen står modellerna kvar på scenen samtidigt som Pussy Riot intagit scenen med eld och rök. Publiken som sitter runt om catwalken tittar upp mot Pussy Riot, några fotograferar eller tar kort. Två män varav en håller i ett "block" och ser ut att vara ansvarig tittar sig förvirrat omkring. Ingen ingriper.

Film nr 3

PUSSY RIOT ПОЮТ ПОЛИТЗЕКАМ НА КРЫШЕ ТЮРЬМЫ

Uppladdad 14/12-2011. Filmen är 1 minut och 17 sekunder lång. Filmen utspelar sig vid

ett fängelse/en arrest.

Pussy Riot: de tre medlemmarna är klädda i olikfärgade strumpbyxor och klänningar, det syns inte tydligt vad de bär på fötterna. Alla är maskerade med hjälp av olikfärgade balaklavas. De står uppe på ett snötäckt hustak som ligger intill ett fängelse/arrest. De hänger upp en vit banderoll med text på ryska på så vis att den vetter mot fängelsets gallerförsedda fönster. De tänder två bengaliska eldar varifrån röd rök stiger. Samtliga medlemmar står vända mot fängelsets fönster. De har med sig elgitarr och mick/mickstativ, någon medlem spelar elgitarr medan de andra sjunger i micken eller hoppar upp och ner, knyter nävarna upp i luften, headbangar samt vinkar, kastar kyssar och bockar/bugar mot fängelset.

Omgivningen: de står på ett snötäckt tak, det är grått ute, de är omringade av stängsel och runt omkring dem skymtar höghus. En person med kamera springer förbi snabbt. Vid ett tillfälle syns hur en person inifrån fängelset vinkar med handen ut genom ett av de gallerförsedda fönstren.

Film nr 4

Pussy Riot на Красной площади с песней ПУТИН ЗАССАЛ

Uppladdad 20/1-2012. Filmen är 1 minut och 38 sekunder lång. Filmen utspelar sig vid Röda Torget i Moskva

Pussy Riot: de i videon deltagande åtta medlemmarna är alla klädda i olikfärgade strumpbyxor, klänningar och de är maskerade med balaklavas. De står uppe på en slags cirkulär stor stenmur/stenmonument. En av medlemmarna håller i och vevar oavbrutet med en stor, lila flagga. Flaggan pryds av en feministisk symbol - kvinnomärket med en knuten näve inuti. De tänder två bengaliska eldar och blå/lila och röd rök stiger mot himlen. Ett par av dem spelar på elgitarrer. Deras rörelser innefattar att de knyter nävarna och höjer dem upp i luften, de "headbangar", kör nävarna ner i marken, gör boxningsliknande slag, samtliga gör "juckande" kroppsrörelser.

Omgivningen: runt omkring bereder en grå och snötäckt öppen plats ut sig. Flertalet gånger tornar bland annat Vasilijkatedralen upp bakom dem. Nedanfö dem på marken samlas en grupp med åskådare som står och tittar upp på Pussy Riot. Några ser ut att

filma eller ta kort. Vad som ser ut som en polisbil med sirener alternativt en vaktbil står parkerad nära dem, bakom dem syns vid något tillfälle en vaktliknande person inuti cirkeln. I filmen syns ingen ingripa.

Film nr 5

Панк-молебен "Богородица, Путина прогони" Pussy Riot в Храме
Uppladdad 21/2-2012. Filmen är 1 minut och 53 sekunder lång. Filmen utspelar sig i Frälsarkatedralen i Moskva.

Pussy Riot: flera medlemmar befinner sig framme på scenen eller altaret i kyrkan. Samtliga bär olikfärgade och färgstarka strumpbyxor, klänningar som är enfärgade eller har mönster så som blommor och ränder. Alla har kängor eller liknande skor. Samtliga är maskerade med olikfärgade balaklavas. De har med sig elgitarrer som de stundtals spelar på, de hoppar, ”headbangar”, sparkar rakt ut och upp, de knyter nävarna och slår rakt upp i luften, de slår rakt fram och underifrån, några gör gitarriff med knuten näve mot golvet. Ett par medlemmar faller vid ett tillfälle ner på knä och böjer sig framåt mot marken med armarna sträckt framför sig, reser upp sin överkropp och gör korstecken över bröstet och faller framåt igen. Vid flera tillfällen försöker vakter/män att hindra dem och lyfta bort dem, då slingrar de sig ur männens grepp, småspringer eller trippar runt dem och fortsätter sina dans- och kroppsörelser.

Omgivningen: Pussy Riot är omgivna av guld, marmor, kors, tända ljus och ikoner föreställande bl.a. Jesus och Maria. Några män, varav några bär id-bricka, försöker som jag nämnde ovan att fysiskt hindra och lyfta bort medlemmar ur Pussy Riot från scenen. En av dem försöker även att dra av en av medlemmarnas balaklava. Flera åskådare tar kort eller filmar Pussy Riot och några försöker närma sig scenen men blir hindrade. Flera kvinnor som ser ut att vara kyrkopersonal försöker hindra de besökare/åskådare som försöker ta kort och/eller filma Pussy Riot. I bakgrunden syns flera gånger en större folksamling, bland de besökarna som syns tydligt står några medelålders kvinnor på rad, de tar sig för bröstet och de ser chockade ut.